

Cyfarfod Meddyliau:

Sut mae cyd-gynhyrchu o fudd i bobl, gweithwyr proffesiynol a sefydliadau

Mewnwelediadau ac ysbrydoliaeth o bum buddsoddiad strategol yn Lloegr

2019

Awduron: Jo Woodall,
Ewan Davison, Julia Parnaby,
Anne-Mari Hall

Cynnwys

Crynodeb Gweithredol	3
Cydnabyddiaeth	4
Cyflwyniad	5
Nodyn am iaith	6
Beth a olygwn wrth gyd-gynhyrchu a phrofiad o lygad y ffynnon?	6
Beth ydym yn ei wybod am y gwahaniaeth mae'n ei wneud?	8
Arfer sy'n seiliedig ar dystiolaeth neu'n syml y peth iawn i'w wneud?	9
Cyd-gynhyrchu ar draws buddsoddiadau strategol	10
Sut y mae'r rhaglenni hyn wedi eu cyd-gynhyrchu?	10
Pa wahaniaeth mae cyd-gynhyrchu yn ei wneud?	14
Sut mae cyd-gynhyrchu wedi bod o fudd i unigolion?.	15
Sut mae cyd-gynhyrchu wedi bod o fudd i weithwyr proffesiynol?	18
Sut mae cyd-gynhyrchu wedi gwella gwasanaethau?	19
Dylanwadu tu hwnt i'r rhaglenni: Ymarfer a pholisi	22
Ein dysg am gyd-gynhyrchu	25
Dysgu trosfwaol	26
Gwneud iddo weithio: yr hanfodion	29
Sut gallwch ei wneud	32
Argymhellion	39
Ar gyfer y rhai sy'n gwneud – ymarferwyr	39
Ar gyfer llunwyr polisi, comisiynwyr ac arianwyr.	40
Atodiad un: cipolwg ar raglenni strategol	41

Crynodeb Gweithredol

Mae Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol wedi gwneud buddsoddiadau strategol, sylweddol, hirdymor mewn pum rhaglen i fynd i'r afael â rhai o'r heriau a'r trawsnewidiadau mae pobl yn ei wynebu yn eu bywydau. Mae pum deg wyth o bartneriaethau lleol ledled Lloegr wedi gweithio'n agos â'r bobl y bwriedir eu gwasanaethu, i ddylunio a darparu eu gwaith. Mae'r adroddiad hwn yn edrych ar y pum rhaglen i archwilio sut mae'r ymrwymiad hwn i gyd-gynhyrchu wedi gweithio'n ymarferol.

Yn y gorffennol, roedd gwasanaethau a rhaglenni yn aml yn cael eu datblygu a'u darparu heb gyfraniad ystyrion gan y bobl maent yn bwriadu ei helpu. Ond, mae sylweddoliad cynyddol wedi bod y gall hyn wneud gwasanaethau'n amheronol ac yn anhyblyg.

Gall gymryd rhan mewn cyd-gynhyrchu gael effaith bwerus, gan gynyddu hunanwerth a hyder. Mae wedi darparu pobl â phrofiad a sgiliau gwerthfawr, yn ogystal â'u cefnogi tuag at nodau megis dod yn fwy cysylltiedig â'u cymunedau. I nifer, mae cydnabod profiadau personol fel cryfder yn hytrach na rhywbeth i gael ei drwsio neu ei drin wedi newid eu bywyd.

Rydym wedi dysgu bod gwerthfawrogi profiad o lygad y ffynnon yn gallu gwneud gwasanaethau a gweithgareddau yn fwy addas i'r bobl sy'n eu defnyddio. Maent

wedi dweud wrthym ei fod yn helpu i wneud y gwasanaethau'n fwy hygyrch, dilys ac ymatebol i'w anghenion, ond ei fod hefyd yn fwy dynol.

I staff, gall cyd-gynhyrchu olygu bod yn agored i ddatblygu set sgiliau ehangach a rhagolygon gwahanol. Mae hyn ynghylch hwyluso yn hytrach nag arwain, yn ogystal â bod yn fwy hyblyg i roi eich hunain yn esgidiau rywun arall. Rydym wedi gweld bod cyd-gynhyrchu wedi helpu pobl proffesiynol i adlewyrchu a meddwl am eu rôl a'u dull mewn ffyrdd newydd, a bod eu hangerdd a'u cymhelliant am eu gwaith wedi'i atgyfnerthu a'i adnewyddu.

Mae profiadau ein rhaglenni o gyd-gynhyrchu wedi llywio, siapio a gwella arfer a pholisi ar lefelau lleol a chenedlaethol. Mae gan bartneriaethau weithwyr rheng flaen hyfforddedig, maent wedi dylanwadu ar sut mae arian cyhoeddus yn cael ei wario trwy gyd-gomisiynu, ac yn llywio meddwl a datblygu strategaethau lleol. Maent hefyd wedi ysbrydoli eraill drwy ddangos y gwahaniaeth y gall cyd-gynhyrchu ystyrion ei wneud.

Mae gofyn i bobl beth maen nhw ei eisiau neu ei angen gan wasanaeth ac yna gweithio gyda nhw i'w weithredu yn ymddangos fel y peth amlwg i'w wneud. Ond rydym hefyd wedi clywed nad yw o reidrwydd yn haws, yn enwedig wrth weithio gydag amser ac adnoddau cyfyngedig, ac o fewn systemau, arferion a diwyllianau sefydledig.

Yr hyn sy'n arwyddocaol yw ei fod yn dangos i bobl eich bod wedi ymrwymo i weithio iddyn nhw a gyda nhw, yn hytrach na 'gwneud iddyn nhw'.

Gallwch uchafu'r buddion yn y ffyrdd canlynol:

- Sicrhewch fod y broses yn llifo ac yn gyfredol. Nid yw cyd-gynhyrchu yn weithgaredd unwaith ac am byth ac mae angen ei ymgorffori cyn i'r prosiect ddechrau ac ar ôl iddo orffen. Ond mae'r ffordd y caiff ei wneud a lefel y cyfranogiad yn dibynnu ar y bobl rydych chi'n gweithio gyda nhw, a'r hyn y maent yn barod amdano.
- Nid yw cyd-gynhyrchu yn rywbeth gallwch ei wneud. Mae'n rhywbeth yr ydych chi'n ei ddatblygu, ei fireinio a'i wella, wrth i chi fynd. Bod yn fyfyrion ac wedi ymrwymo i feddwl o welliant parhaus. Gwiriwch gyda phobl i weld beth maen nhw'n ei feddwl, a gweithredwch ar eu hadborth.
- Arhoswch yn ffres, agored a chroesawgar. Peidiwch â dibynnu ar yr un bobl i gyfrannu, ond daliwch ati i annog pobl newydd i ymuno, i wahodd persbectifau newydd ac i barhau i ganolbwyntio pethau arnyn nhw.
- Cydnabyddwch bod rôl i bawb, a datblygwch ddiwylliant lle mae'n iawn i bawb herio, gofyn cwestiynau (anodd), a thrafod safbwyntiau a phrofiadau cyferbyniol. Byddwch yn agored ac yn onest ynghylch disgwyliadau a realiti. Ceisiwch brynu i mewn o'r top i'r gwaelod, a mynd ati gyda'r meddylfryd a'r ymddygiad cywir. Mae rhannu pŵer a pherchnogaeth o'ch prosiect, a gweld profiad o lygad y ffynnon fel ased, yn hanfodol i wneud cyd-gynhyrchu yn ystyrlon.

Mae Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol eisiau i bobl fod wrth wraidd popeth rydym yn ei wneud. Mae cyd-gynhyrchu yn un ffordd o wneud hyn. Ond nid yw'n ymwneud â throsglwyddo

cyfrifoldeb i bobl yn unig. Mae'n ymwneud â phobl a gweithwyr proffesiynol yn gweithio gyda chryfderau ei gilydd, a'i gyfuno â thystiolaeth, i greu gwasanaethau gwell. Trwy ddysgu o'u profiadau, gall prosiectau a gwasanaethau weithio tuag at ddod o hyd i'r cydbwysedd cywir, lle mae profiad o lygad y ffynnon, gweithwyr proffesiynol a thystiolaeth yn cyfuno i greu'r ateb gorau i'r rhai sy'n gysylltiedig.

Rydym yn aml yn cael ein gofyn pa dystiolaeth sydd i ddangos bod cynnwys pobl wrth ddylunio a darparu gwasanaethau yn arwain at ganlyniadau gwell. Ni allwn ddarparu atebion pendant ond rydym yn cynnig syniad o sut y gall cyd-gynhyrchu edrych, beth y gall ei gyflawni, a sut y gall deimlo i'r bobl dan sylw. Rydym yn gobeithio y bydd yn ddefnyddiol i ymarferwyr, arianwyr, neu wneuthurwyr penderfyniadau sy'n ymwneud â gweithgaredd cynllunio cyd-gynhyrchu neu sy'n cynnwys defnyddwyr.

“Ar y dechrau roeddwn yn gwybod ei bod yn bwysig oherwydd mai dyma'r peth iawn i'w wneud, ond nawr rwy'n teimlo na allaf ei wneud hebddyn nhw [y bobl ifanc].”¹

Arweinydd y rhaglen, HeadStart Blackpool.

Cydnabyddiaeth

Byddem yn hoffi diolch i'r holl bartneriaethau a'r pobl sydd wedi cymryd yr amser i rannu eu profiadau â ni. Ac i'n cydweithwyr am fod yn amyneddgar gyda ceisiadau am wybodaeth. Rydym yn gobeithio bod ein adroddiad yn taflu ychydig o oleuni ar y gwaith caled rydych yn ei wneud i wneud y rhaglenni hyn weithio.

Cyflwyniad

Yng Nghronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol, credwn fod pobl yn deall yn well nag unrhyw un arall yr hyn sydd ei angen yn eu cymunedau. Drwy wrando, cydweithio ac ariannu syniadau gwych, rydym yn helpu pobl a chymunedau i ffynnu.²

Rydym yn dyfarnu miloedd o grantiau i achosion da bob blwyddyn, o ganolfannau cymunedol a grwpiau gweithgareddau lleol i bartneriaethau strategol sy'n ceisio mynd i'r afael â rhai o heriau mwyaf heddiw. Drwy ein hariannu, mae gennym lwyfan unigryw i wrando a dod â syniadau pobl yn fyw, gan alluogi i'w llais gael ei glywed a'u cefnogi i gael mwy o ddylanwad a mwy o ddweud dros eu bywydau.

Mae'r adroddiad hwn yn canolbwyntio ar ymarfer a dysgu am gyd-gynhyrchu o'n rhaglenni strategol – pump o'n buddsoddiadau mwyaf yn Lloegr. Mae 58 o bartneriaethau yn darparu gwasanaethau ar draws y pum rhaglen. Arweinir y rhain, yn bennaf, gan sefydliadau sector gwirfoddol ac elusennol (VCS), gan weithio gyda'r sector cyhoeddus a phreifat.

Ein nod yma yw peidio â chynnig adolygiad o dystiolaeth academaidd, canllaw 'sut i' wneud llawlyfr cyd-gynhyrchu. Rydym eisiau dangos sut olwg fydd ar gyd-gynhyrchu, a'r effaith gadarnhaol y gall ei gael ar unigolion, gweithwyr proffesiynol a gwasanaethau.

Rydym hefyd am arddangos syniadau, enghreifftiau ac ysbrydoliaeth i bobl sy'n ystyried eu hymagwedd eu hunain at gynnwys defnyddwyr neu sydd am wneud mwy i gefnogi cyd-gynhyrchu yn eu sefydliad eu hunain.

Talent Match

Y pump buddsoddiad strategol

- Mae **A Better Start** yn helpu teuluoedd wella cyfleoedd bywyd plant 0-3 oed.
- Mae **Headstart**, yn rhoi cefnogaeth a sgiliau i bobl ifanc 10-16 oed i ymdopi ag adfyd a gwneud yn dda yn yr ysgol ac mewn bywyd.
- Mae **Talent Match** yn mynd i'r afael â diweithdra.
- Mae **Cyflawni Bywydau** yn gwella bywydau pobl sy'n wynebu anfantais luosog (cyfuniad o iechyd meddwl, digartrefedd, defnyddio cyffuriau neu alcohol neu droseddu).
- Mae **Ageing Better** yn lleihau unigedd cymdeithasol ymysg pobl hŷn.

Gweler **Atodiad Un am fwy o wybodaeth** ar bob rhaglen.

Nodyn am iaith

Defnyddir llawer o wahanol dermau i gyfeirio at y gwahanol actorion a phrosesau o fewn cyd-gynhyrchu. Mae'r rhain yn cynnwys: defnyddwyr gwasanaeth, cleientiaid, buddiolwyr, pobl â phrofiad o lygad y ffynnon, arbenigwyr yn ôl profiad, darparwyr gwasanaeth, cynnwys defnyddwyr (gwasanaeth), cyfranogiad cymunedol, a mwy.

Mae rhai pobl yn casáu rhai o'r termau hyn, oherwydd gallant deimlo'n amheronol neu awgrymu dosbarthiad pŵer anghyfartal. Efallai y byddant hefyd yn methu â chydabod y cryfderau y mae pobl yn eu cyflwyno neu'n awgrymu mai dim ond rhywfaint o gyfranogiad sy'n ddymunol.

I gydnabod y ddadl hon, ein hoff dermau yn y papur hwn yw cyd-gynhyrchu, a phobl â phrofiad o lygad y ffynnon, neu bobl yn unig.

Ein diffiniadau

Dyma beth rydym yn ei olygu wrth gyfeirio at y termau hyn yn ein hadroddiad:

Cyd-gynhyrchu: creu, darparu, gwella a gwerthuso gwasanaethau ar y cyd â phobl a fydd yn eu defnyddio a budd-ddeiliaid fel awdurdodau lleol, elusennau, staff rheng flaen, arianwyr, neu academyddion.

Pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon: pobl â gwybodaeth ac arbenigedd yn deillio o'u profiad personol o sefyllfa benodol. Gallai hyn fod mor eang â bod yn rhiant, neu'n fwy penodol, fel bod wedi profi digartrefedd neu unigrwydd.

Partneriaethau: y 58 partneriaeth a ariannwyd i weithredu gweithgareddau eu rhaglenni yn eu hardal leol.

Beth a olygwn wrth gyd-gynhyrchu a phrofiad o lygad y ffynnon?

Nid oes diffiniad cytûn o gyd-gynhyrchu,³ ond gellir ei ddeall yn gyffredinol fel "gwasanaethau cyd-greu, sy'n cynnwys derbynwyr gwasanaethau mewn gwahanol gamau o'r broses, gan gynnwys cynllunio, dylunio, cyflwyno, ac archwiliad o wasanaeth cyhoeddus".⁴

Mae cyd-gynhyrchu yn fwy na dim ond ymgynghori neu hysbysu pobl am benderfyniadau. Mae'n golygu cynnwys a galluogi eu cyfranogiad. Gall hyn fod trwy rannu pŵer i benderfynu sut y caiff arian ei wario, neu sut y caiff gwasanaethau eu comisiynu; neu lais cyfartal wrth ddylunio gwasanaeth – beth sydd ar gael, ble a sut.⁵

Mae Think Local, Act Personal yn bartneriaeth sy'n cwmpasu iechyd, gofal cymdeithasol a'r llywodraeth. Maent yn disgrifio cyd-gynhyrchu fel "nid gair yn unig [...] nid cysyniad yn unig, mae'n gyfarfod o feddyliau yn dod at ei gilydd i ddod o hyd i ateb a rennir. Yn ymarferol, mae'n cynnwys ymgynghori â phobl sy'n defnyddio gwasanaethau, eu cynnwys a chydweithio o'r dechrau hyd at ddiwedd unrhyw brosiect sy'n effeithio arnynt."⁶

Pwynt cyfeirio defnyddiol yw **Ysgol Cyfranogiad Dinasyddion Arnstein**.⁷ Mae'n nodi sut a ble y cynhelir pŵer pan wneir penderfyniadau. Mae'n dangos gwahanol lefelau neu ddarnau o gyfranogiad defnyddwyr, gyda hysbysu pobl ar y pen isaf, hyd at reolaeth lawn y dinesydd. Mae hyn yn awgrymu hierarchaeth glir o gyfranogiad.⁸

Yn fwy diweddar, awgrymodd adolygiad tystiolaeth o gyd-gynhyrchu mewn gwasanaethau iechyd meddwl y dylid troi coesau yr ysgol yn llwybr mwy esmwyth, gan nodi, "mae camau mwyaf datblygedig y llwybr yn cynrychioli lefel llawer mwy o ymglymiad defnyddwyr gwasanaeth sy'n newid pŵer tuag at bobl."⁹

Elfennau o gyd-gynhyrchu

Nid oes unrhyw ffordd gywir nac anghywir i weithredu cyd-gynhyrchu.¹⁰ Ond mae nifer o elfennau y gellir eu defnyddio i nodi gwir gyd-gynhyrchu. Ar draws y llenyddiaeth, mae nifer o wahanol setiau o egwyddorion wedi'u nodi.¹¹ Daw un o'r rhain o'r Social Care Institute for Excellence (SCIE), sy'n nodi pedair egwyddor, fel a ganlyn.

Cydraddoldeb – cydnabod bod pawb sy'n cymryd rhan yn cael yr un pwysigrwydd ac yn dod ag asedau, fel sgiliau, galluoedd, neu amser, y mae'n rhaid eu cydnabod.

Amrywiaeth – sicrhau na chaiff neb ei eithrio o gyd-gynhyrchu.

Hygyrchedd – sicrhau bod pawb yn gallu cymryd rhan lawn mewn cyd-gynhyrchu, mewn ffordd sy'n gweithio iddynt.

Cysondeb – dylai pawb gael rhywbeth allan o gymryd rhan.¹²

Yn bwysig, nid yw cyd-gynhyrchu yn golygu anghofio am dystiolaeth o blaid barn neu ddewis personol: mae angen cydbwysio barn defnyddwyr, gweithwyr proffesiynol a chanfyddiadau tystiolaeth.¹³

Defnyddir y term profiad o lygad y ffynnon yn ymarferol yn aml ond yn llai aml yn y llenyddiaeth rydym wedi edrych arni. Lle caiff ei ddefnyddio, nid oes un diffiniad cytunedig.

Rydym yn deall profiad o lygad y ffynnon i olygu, “gwybodaeth ac arbenigedd sy'n deillio o lygad y ffynnon, profiad uniongyrchol o sefyllfa neu gyflwr penodol.”¹⁴ Er mwyn i gyd-gynhyrchu weithio, yr hyn sy'n bwysig yw bod y profiad o lygad y ffynnon hwn yn cael ei gydnabod mewn goleuni cadarnhaol, fel cryfder, yn hytrach nag fel angen neu ddiffyg.

Mae cydnabyddiaeth gynyddol ymysg elusennau a gwasanaethau cyhoeddus o bwysigrwydd cynnwys profiad o lygad y ffynnon mewn dylunio gwasanaethau.¹⁵ Mae gwerthfawrogi gwybodaeth ac arbenigedd personol hefyd yn helpu i nodi atebion i faterion cymdeithasol. Gall hyn helpu i wneud gwasanaethau a gweithgareddau yn fwy addas i'r bobl sy'n eu defnyddio.

Ond dywedir bod llawer o'r sector cymdeithasol yn dal i ystyried pobl â phrofiad o lygad y ffynnon fel “hysbyswyr, yn hytrach na gwneuthurwyr newid ac arweinwyr newid.”¹⁶ Mae hyn yn golygu bod sefydliadau'n gweithio ar y lefelau is o gyfranogiad defnyddwyr, yn debyg i fe ddywedoch chi – fe wnaethom ni, yn hytrach na chydweithio mewn partneriaeth wirioneddol i ddeall a gweithredu eu syniadau a'u hawgrymiadau yn well.

Beth ydym yn ei wybod am y gwahaniaeth mae'n ei wneud?

Daw llawer o'r dystiolaeth bresennol am gydgyhyrchu o iechyd a gofal cymdeithasol a'r sector cyhoeddus ehangach. Mae eiriolwyr cyd-gynhyrchu mewn gwasanaethau cyhoeddus yn awgrymu y gall:

- Wneud gwasanaethau'n fwy perthnasol, effeithiol, fforddiadwy a chynaliadwy.¹⁷
- Gwneud darparwyr yn fwy atebol i'w defnyddwyr ac annog cydweithio rhwng darparwyr.¹⁸
- Osgoi'r angen am ymyriadau arbenigol¹⁹ a gwella canlyniadau i leihau costau.²⁰

Mewn iechyd, mae cyd-gynhyrchu yn cynnwys sicrhau bod cleifion yn cael eu cynnwys yn eu gofal eu hunain. Mae gan hyn fanteision fel helpu pobl i wneud penderfyniadau a dewisiadau gwell, a chynyddu eu gallu i reoli eu hiechyd a'u lles eu hunain. Gellir cyfeirio at y math hwn o gyd-gynhyrchu, pan fo defnyddwyr gwasanaeth unigol yn gallu rheoli eu profiad o wasanaeth cyhoeddus, fel **grymuso defnyddwyr**.²¹

Ageing Better

Ein ffocws yn yr adroddiad hwn yw cyd-gynhyrchu sy'n cynnwys **cyfranogiad defnyddwyr**.²² Ar draws ein rhaglenni, mae pobl yn cynllunio, yn cyflwyno ac yn gwella gwasanaethau fel eu bod yn fwy effeithiol wrth ddiwallu anghenion buddiolwyr cyfredol a rhai'r dyfodol. Mae yna hefyd fanteision unigol i gymryd rhan, gan gynnwys:

- Mwy o hunan-barch, hyder a lles.
- Gwell perthnasoedd cymdeithasol ac ymdeimlad o berthyn.²³
- Helpu i symud tuag at gyflawni canlyniad(au) arfaethedig y gwasanaeth, fel cyflogaeth neu iechyd gwell.²⁴
- Rhwydweithiau cefnogi cyfoedion.²⁵
- Agweddau mwy cadarnhaol tuag at wasanaethau oherwydd ymdeimlad cynyddol o berchnogaeth.²⁶

Mae staff sy'n gweithio gyda phobl â phrofiad o lygad y ffynnon hefyd yn elwa. Mae llawer yn cynyddu eu gwybodaeth a'u harbenigedd, yn ogystal ag adeiladu mwy o hyder yn eu gwaith o ganlyniad i gyd-gynhyrchu.²⁷

Arfer sy'n seiliedig ar dystiolaeth neu yn syml y peth iawn i'w wneud?

Nid oes llawer o dystiolaeth gadarn i ddangos a yw cyd-gynhyrchu yn gwneud gwahaniaeth i effeithiolrwydd gwahanol ymyriadau. Mae'r rhan fwyaf o'r hyn sydd ar gael yn edrych ar y canlyniadau i unigolion, neu'r broses ei hun.²⁸ Mae hyn yn rhannol oherwydd ei bod yn anodd mesur gwerth cyffredinol a chyfraniad ymarfer sydd fel arfer yn esblygu wrth iddo fynd yn ei flaen.²⁹ Mae hefyd yn anodd gwahaniaethu neu briodoli effaith i weithred benodol – ai gweithredu ar y cyd oedd yn ei wneud yn effeithiol; sut y cafodd ei weithredu, neu rywbeth arall yn gyfan gwbl?

Mae llawer o elusennau a gwasanaethau cyhoeddus, gan gynnwys Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol, yn ei chymryd o ystyried mai cynnwys pobl â phrofiad o lygad y ffynnon³⁰ yw'r arfer gorau. Rydym ni, ac eraill, yn angerddol am ei botensial a thrwy gyfrannu straeon a mewnwediadau, ein nod yw i ysbrydoli eraill ac adeiladu sylfaen wybodaeth sy'n cynnwys rhychwant eang o dystiolaeth gymesur.

Bydd adeiladu'r gyd-ddealltwriaeth hon o'r gwahaniaeth y mae cyd-gynhyrchu yn ei wneud, yn ogystal â'r peryglon a'r heriau posibl i'w hosgoi, yn helpu i greu corff o wybodaeth y gall eraill dynnu ohoni ac ychwanegu ati. Mae'n hynod o bwysig mynd i'r afael â phryderon. Er enghraifft amlygodd un adolygiad tystiolaeth y gallai cyd-gynhyrchu arwain at rai canlyniadau negyddol i unigolion ("teimladau cynyddol o bwysau, straen a rhwystredigaeth"), gweithwyr proffesiynol ("yn wahanol o ran eu ffordd o dderbyn cyd-gynhyrchu") ac o ran effeithlonrwydd i gyrff cyhoeddus, polisi a gwasanaethau ("diffyg amser i weithredu").³¹ Credwn nad yw'r ffactorau hyn yn anochel nac yn torri bargaen, ond rydym yn cydnabod y gallai fod angen safonau tystiolaeth uwch, i argyhoeddi'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau, comisiynwyr, neu'r sector iechyd lle mae arfer sy'n seiliedig ar dystiolaeth yn hanfodol.

Fel ariannwr rydym yn annog ein deiliaid grantiau i ddysgu wrth iddynt fynd, gweithio i ddatblygu a gwella eu harfer yn barhaus ac i fod yn agored ac yn onest wrth rannu camgymeriadau yn ogystal â'u llwyddiant. Yr adroddiad hwn yw ein cam cyntaf tuag at gasglu ein canfyddiadau ar gyd-gynhyrchu a'r gwahaniaeth y mae'n ei wneud fel ffordd i annog trafodaeth ar draws y sector.

A Better Start

Cyd-gynhyrchu ar draws buddsoddiadau strategol

Mae'r pum buddsoddiad strategol yn cael eu rhedeg gan bartneriaethau traws-sector, wedi'u gyrru gan lais profiad o lygad y ffynnon. Dros ddegawd rydym yn rhoi mwy na £500 miliwn i 58 o bartneriaethau, i ddod o hyd i ffyrdd arloesol o ddelio â heriau ar draws cwrs bywyd.

Mae'r buddsoddiadau hyn yn cyflwyno plattform unigryw i roi cynnig ar bethau newydd, profi a dysgu, oherwydd graddfa'r cyllid a'r amser a fuddsoddir ynddynt, sy'n cynnwys gwerthusiadau a chefnogaeth genedlaethol a lleol i gasglu a rhannu dysgu. O'r dechrau, roedd disgwyl y byddai buddiolwyr yn cymryd rhan yn ystyrion wrth gyd-gynhyrchu'r rhaglenni, a'u gweithgareddau a'u gwasanaethau. Mae partneriaethau wedi gallu, ac wedi eu hannog, i addasu a mireinio eu gwaith cyd-gynhyrchu ar hyd y ffordd.

Rydym yn cydnabod nad yw'r lefel hon o gefnogaeth yn gyffredin, a bod gennym gyfrifoldeb i rannu dysgu mor eang â phosibl er budd y sector ehangach, lle mae amser ac adnoddau yn her fwy sylweddol.

Sut mae'r rhaglenni hyn wedi eu cyd-gynhyrchu?

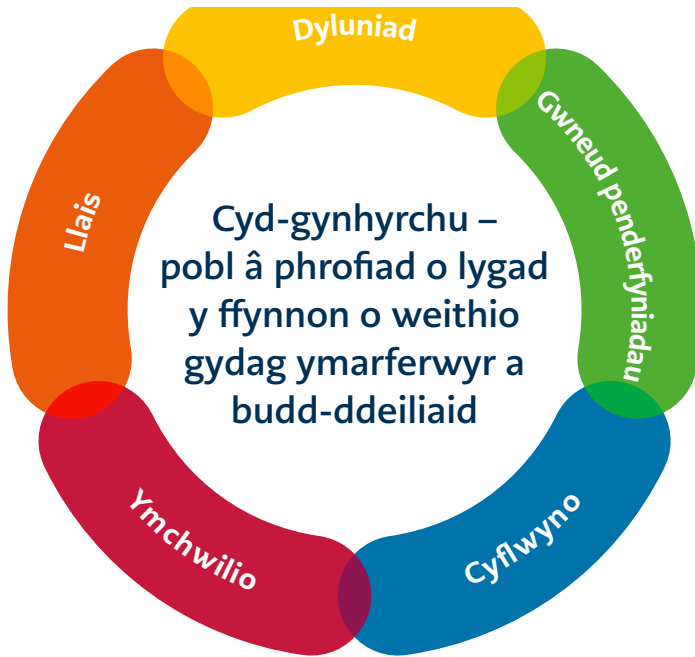
Gellir grwpio cyd-gynhyrchu'r rhaglenni hyn yn bum maes eang, a rydym yn eu disgrifio'n fanylach ar dudalen 11-13:

1. **Dylunio** – y rhaglenni, y prosiectau a'r gweithgareddau.
2. **Gwneud penderfyniadau** – llywodraethu, comisiynu, ariannu a recriwtio.
3. **Darpariaeth** – gwasanaethau a gweithgareddau, allgymorth/ymgyssylltu, a rolau penodol fel gwirfoddolwyr a mentoriaid cymheiriaid.
4. **Ymchwil** – gwerthuso, ymchwil cymheiriaid, sicrhau ansawdd.
5. **Llais** – Codi ymwybyddiaeth, eiriolaeth, dylanwadu, cyfryngau.

Mae eraill wedi cydnabod hyn fel natur amlochrog cyd-gynhyrchu. Mae SCIE er enghraifft yn gwahaniaethu rhwng cyd-ddylunio, cyd-benderfynu, cyd-gyflenwi a chyd-werthuso³², ac mae pecyn cymorth Cyd-gynhyrchu³³ Llywodraethu Rhyngwladol yn nodi cylch o bedwar cydgydran: Comisiwn, dyluniad, darparu, asesu

Mae llawer o'r enghreifftiau rydyn ni wedi edrych arny'n nhw yn dod o dan fwy nag un o'r meysydd hyn. Mae hyn oherwydd bod gwahanol gydrannau cyd-gynhyrchu yn gyd-ddibynnol. Nid ydynt o reidrwydd yn weithgareddau ar wahân a gallant redeg ar yr un pryd neu'r naill ar ôl y llall.³⁴

Ffigur 1. Cyd-gynhyrchu ledled y buddsoddiadau strategol

Dyluniad: dylanwadu sut y dylai prosiect neu wasanaeth edrych a themlo.

Cyflwyno neu gyd-gyflawni: pobl â phrofiad o lygad y ffynnon yn gwneud pethau, darparu gweithgareddau mewn swyddogaeth wirfoddol neu â thal.

Gwneud penderfyniadau:
Llywodraethu – penderfyniadau am sut mae'r prosiect yn rhedeg fel rhan o broses llywodraethu ffurfiol.

Cyd-gomisiynu – comisiynu/caffael contract cyflawni neu wneud penderfyniadau ariannu.

Ymchwilio/Cyd-ymchwil: pobl â phrofiad o lygad y ffynnon yn gwneud ymchwil a gwerthusiad.

Llais: rhoi cyfle i bobl â phrofiad o lygad y ffynnon ddweud eu dweud neu ddylanwadu ar wasanaethau, heriau a pholisïau ehangach.

Dyluniad

Mae pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon wedi gweithio gyda gweithwyr proffesiynol i lywio dyluniad neu addasiad y rhaglenni strategol, a'u gwasanaethau neu weithgareddau. Mae hyn yn cynnwys:

- Sut ddylai rhaglenni deimlo.
- Beth ddylen nhw ei ddarparu.
- Sut, pryd a ble y dylent weithio.
- Pwy ddylai fod yn gysylltiedig.

“Mae'r math mwyaf llwyddiannus o gyd-ddylunio wedi bod wrth gyflenwi. Ar ôl i'r cyfranogwyr brofi'r gwasanaeth ar waith, maent yn aml mewn gwell sefyllfa i gyd-ddylunio. Mae hefyd yn golygu y gellir clywed ystod ehangach o leisiau, yn ychwanegol at y nifer gyfyngedig y gellir eu cyrraedd yn ystod ymgynghoriad cyn cyflwyno.”³⁵

Rheolwr Rhaglenni,
Brightlife Cheshire (Ageing Better)

Gwneud penderfyniadau

Ar draws y rhaglenni strategol mae barn pobl â phrofiad o lygad y ffynnon yn cael ei chlywed a gweithredu arni, ac mae iddynt werth cyfartal â barn rhanddeiliaid eraill.

“Mae HeadStart bob amser yn sicrhau bod fy meddyliau am benderfyniadau maen nhw'n eu gwneud yn cael eu clywed.”³⁶

Person ifanc, HeadStart Newham

Mae gwneud penderfyniadau yn cynnwys:

Llywodraethu

Mae gan bob partneriaeth strwythur llywodraethu fel amod o'u cyllid. Mae pob un wedi datblygu ffyrdd o rannu penderfyniadau ffurfiol a llywodraethu, gan anelu at bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon i gael sedd gyfartal wrth y bwrdd yn hyn.

“Ein dull ni erioed oedd rhoi pobl ifanc wrth galon y prosiect, eu trin yn gyfartal fel ‘arbenigwyr trwy brofiad’, i wrando ac ymateb i'w lleisiau, i bobl ifanc fod yn rhan o'r broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel.”³⁷

**Rheolwr rhaglen,
Talent Match Black Country**

Comisiynu

Mae llawer o'r partneriaethau yn contractio elfennau o'u gwaith. Gall gweithgareddau cyd-gomisiynu gynnwys dylunio manylebau gwasanaeth, asesu cynigion a chymwysiadau, a chymryd rhan mewn paneli dethol.

“Mae eu hymdrechion wedi gwneud cyfraniad mawr i'r broses gomisiynu hon a gobeithio y byddant yn arwain at well dewis o ddarparwyr adsefydlu preswyl i ddefnyddwyr gwasanaeth Bryste i'w cefnogi yn eu hadferiad parhaus.”³⁸

Swyddog comisiynu – Cyngor Dinas Bryste

Recriwtio

Mae pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon wedi cymryd rhan mewn ymarferion recriwtio a gwneud penderfyniadau, o ddrafftio manylebau swyddi i gyfweld ymgeiswyr. Er enghraifft, eisteddodd pobl ifanc ar baneli cyfweld ar gyfer staff HeadStart a dywedodd y partneriaethau wrthym eu bod wedi recriwtio gwahanol ymgeiswyr o ganlyniad uniongyrchol.

Micro ariannu

Dyma ffordd i ariannu prosiectau bach, wedi'u cynllunio a'u darparu gan y gymuned. Mae partneriaethau wedi darparu arian ar gyfer ystod o brosiectau llawr gwlad, gyda phenderfyniadau gan bobl â phrofiad o lygad y ffynnon. Mae wedi rhoi cyfle iddynt rannu eu syniadau ond hefyd eu dilyn a'u hariannu.

“Heb fewnbwn pobl ifanc, byddai adborth a dylanwad y penderfyniadau ariannu a wnaed wedi bod yn hollol wahanol ac efallai ddim mor fuddiol ag yr ydym yn meddwl i bobl ifanc ddi-waith.”³⁹

**Rheolwr Rhaglenni,
Talent Match Middlesbrough**

Darpariaeth

Mae pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon wedi cyfrannu at ddarparu gwasanaeth mewn sawl ffordd. Gallant ymgymryd â thasgau neu rolau penodol yn wirfoddol, megis cynhyrchu allbynnau fel pecynnau cymorth, cynnal ymgyrchoedd marchnata, cyflwyno hyfforddiant, neu gwrdd a chyfarch eraill mewn digwyddiadau. Efallai y bydd gan rai rôl â thâl, gan weithio ochr yn ochr â gweithwyr proffesiynol, fel mentora cymheiriaid. Mae eraill wedi cael eu cyflogi fel prentisiaid, gan roi cyfle iddynt ddysgu yn y swydd wrth sicrhau bod llais profiad o lygad y ffynnon yn cael ei ymgorffori ym mhob agwedd o'r ddarpariaeth.

“O fewn y prosiect – mae cael unigolion sy'n agored iawn am eu profiad o lygad y ffynnon fel cydweithwyr yn gadarnhaol iawn. [...] Mae cael pobl sydd 'allan' ac yn agored yn annog amgylchedd cadarnhaol i weithle – ni allwch danamcangyfrif gwerth hynny, mae'n ein helpu i ddatblygu fel prosiect.”⁴⁰

Rheolwr rhaglen, Fulfilling Lives South East.

Ymchwil

Mae pobl wedi gweithio mewn partneriaeth ag ymchwilwyr proffesiynol, er enghraifft yn asesu effeithiolrwydd gwasanaethau. Mae hyn wedi cynnwys datblygu manylebau, dulliau ac offer ymchwil, gwerthuso gwasanaethau a helpu i wneud canfyddiadau ymchwil yn haws eu deall. Pan fydd ymchwilwyr yn gweithio gyda phobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon, gall ychwanegu, “ongl ddynol at y gwerthusiad amhersonol weithiau.”⁴¹

Llais

Mae cymryd rhan mewn cyd-gynhyrchu wedi rhoi llais i bobl dros eu cymuned. Maent wedi codi ymwybyddiaeth o faterion sydd o bwys iddynt trwy godi eu llais mewn fforymau partneriaeth, cynnal ymgyrchoedd, datblygu deunyddiau gwybodaeth, a mynychu digwyddiadau seneddol.

“Rydw i eisiau bod yn llais i'r gymuned rydyn ni'n ei gwasanaethu, gan ddod â barn y gymuned yn realiti, dangos yr hyn sydd wir yn digwydd ac i herio rhagdybiaethau eraill yn gadarnhaol.”⁴²

Esboniodd rhiant-hyrwyddwr o Bartneriaeth Gweithredu Cynnar Lambeth (A Better Start)

A Better Start

Pa wahaniaeth mae cyd-gynhyrchu yn ei wneud?

Dywed ein deiliaid grant wrthym fod cyd-gynhyrchu yn gwneud gwahaniaeth, i bobl, gweithwyr proffesiynol, a budd-ddeiliaid sy'n ymwneud â'r rhaglenni a thu hwnt.

Ageing Better

Buddion i unigolion:

- teimlo eich bod yn cael eich gwerthfawrogi a'ch grymuso
- mwy o hyder a theimlad o bwrpas
- cefnogi canlyniadau megis cyflogadwyedd a lles
- cysylltiadau cymdeithasol a chefnogaeth cymheiriaid.

Buddion i weithwyr proffesiynol:

- gwell dealltwriaeth o fywydau a phrofiadau o bobl maent yn cefnogi
- gwell boddhad swydd
- cyfle i feddwl yn wahanol a chwestiynu arfer sefydledig.

Gwell gwasanaethau:

- gwasanaethau mwy dilys, credadwy a dynol
- gwasanaethau a chynhyrchion mwy deniadol, apelgar a hygyrch
- cynnig gwasanaeth mwy ymatebol, perthnasol a defnyddiol
- mae perchnogaeth ymhlith defnyddwyr yn golygu eu bod yn hyrwyddo'r gwasanaethau.

Dylanwadu y tu hwnt i'r rhaglen:

- rhoi dull sy'n canolbwyntio mwy ar ddefnyddwyr i ymarferwyr a gwasanaethau trwy hyfforddiant a chefnogaeth
- mabwysiadwyd cyd-gynhyrchu'n ehangach, wedi'i ysbrydoli gan y partneriaethau
- arfer a pholisi lleol wedi'i ddylunio'n well, yn fwy gwybodus a thosturiol
- diddordeb cenedlaethol a rhyngwladol.

Sut mae cyd-gynhyrchu wedi bod o fudd i unigolion?

Mae'r llenyddiaeth yn awgrymu bod cyd-gynhyrchu o fudd i bobl trwy well hunan-barch, ymdeimlad o berthyn, perthnasoedd cymdeithasol a hyder.⁴³ Mae ein rhaglenni wedi gweld hyn hefyd. Mae pobl wedi dweud wrthym fod cymryd rhan yn eu helpu mewn nifer o ffyrdd.

Teimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi a'u grymuso

Gwyddom fod gwasanaethau yn y gorffennol weithiau'n cael eu datblygu a'u darparu heb gynnwys y bobl y'u bwriadwyd ar eu cyfer.⁴⁴ Mae gofyn i chi gyfrannu at sut mae gwasanaethau'n cael eu rhedeg yn brofiad newydd i rai ac yn ystum pwerus.

Mae pobl wedi dweud wrthym y gallai deimlo'n frawychus ar y dechrau, ond y gallai wneud iddynt deimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi, eu grymuso, ac yn fodlon gyda'u cyflawniadau. I lawer sy'n cymryd rhan, mae cyd-gynhyrchu yn teimlo'n wych.

“Mae'n gwneud i mi deimlo'n dda y gallai fod gan eraill ddiddordeb yn yr hyn sydd gen i i'w ddweud”⁴⁵

Esboniodd berson ifanc o Talent Match Middlesbrough

Mae gwrando ar, a chlywed, yn un o'r rhesymau allweddol y mae'n teimlo'n dda. Dywedodd gwirfoddolwr o Fulfilling Lives South East wrthym am ei phrofiadau: “Mae siarad â'r prif gomisiynwyr hyn [...] ac maen nhw'n eistedd yn gwrando arnon ni. Mae'n enfawr i mi. [...] Roeddent yn gofyn am ein mewnbwn, fel ‘Sut ydych chi'n meddwl y byddai hyn yn gweithio?’ neu ‘Beth ydych chi'n meddwl fyddai'n gweithio'n well?’ [...] Rwyf wedi dod o hyd i'm llais ac mae'n cael ei glywed.”⁴⁶

Gall cymryd rhan, gwneud rhywbeth da, a helpu eraill ddod â boddhad. I rai mae'n ffordd i wneud defnydd da o'u hamser a rhoi rhywbeth yn ôl; i deimlo'n aelod gwerthfawr a defnyddiol o'r gymuned. Dywed llawer o bobl fod gwirfoddoli a

helpu gyda gwasanaethau Ageing Better i wella cysylltiadau cymdeithasol wedi helpu i'w hatal rhag dod yn unig eu hunain. Hyd yn hyn, mae dros 13,250 o bobl hŷn wedi gwirfoddoli a chefnogi eu cyfoedion ar draws yr 14 ardal Ageing Better.⁴⁷

Mae cyd-gynhyrchu yn aml yn rhoi cyfle i wneud rhywbeth newydd, mewn amgylchedd gwahanol, gyda gwahanol bobl. Dyma un o'r rhesymau y gall deimlo'n ddigalon ar y dechrau ac mae'n dangos pam mae cefnogaeth gan eraill yn gynhwysyn pwysig.

Disgrifiodd rhiant gynrychiolydd ar y grŵp llywio gwerthuso ar gyfer y rhaglen A Better Start, gymysgedd o deimladau pan ymunodd gyntaf: “I mi, roedd yn gyfle i gymryd rhan mewn trafodaethau lefel uchel iawn na fyddwn erioed wedi gallu eu gwneud fel arall [...] Y tro cyntaf imi fynychu cyfarfod grŵp llywio gwerthuso roeddwn yn nerfus. Doeddwn i ddim yn gwybod beth i'w ddisgwyl, ond roedd yn swnio'n fawreddog a phroffesiynol. Hefyd, roeddwn i'n gwybod mai fi fyddai'r unig gynrychiolydd rhiant yno. Ond roedd yr arweinydd cyd-gynhyrchu yn LEAP (Partneriaeth Gweithredu Cynnar Lambeth, A Better Start) wedi fy ngwahodd, ac roeddwn i'n gwybod bod ganddi ffydd yn of fi, ac roeddwn i wir yn teimlo ei bod hi'n anrhydedd cael fy holi. Felly fe es i.”⁴⁸

Hyder a chymhelliant

Gall gofyn i bobl beth maen nhw'n ei feddwl, neu am eu mewnbwn, gynyddu hunan-werth, eu helpu i ennill ymdeimlad o bwrpas, hyder a gallu. Efallai y bydd rhai pobl yn dod i gyd-gynhyrchu gyda'r hyder i ddechrau gweithio a gwerthfawrogi allfa i ddefnyddio eu sgiliau, neu'r cyfle i weithredu fel delfryd ymddwyn. Ond i bobl sy'n rhoi cynnig ar rywbeth am y tro cyntaf, gall fod yn agoriad llygad go iawn gwybod bod eu barn a'u cyfraniadau yn bwysig. “Eisoes mae fy hyder wedi cynyddu'n aruthrol; mae'r wefr a gaf o gael llais y gwrandewir arno ac nad yw'n cael ei glywed yn unig yn well nag unrhyw beth yr wyf erioed wedi'i brofi yn fy mywyd.”⁴⁹ Llysgennad, Fulfilling Lives Newcastle Gateshead.

Mae cyd-gynhyrchu effeithiol yn seiliedig ar yr egwyddor bod pobl yn asedau. Rhan fawr o weithio gyda phobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon yw eu gweld yn fwy na'u sefyllfa a gwerthfawrogi eu sgiliau a'u cryfderau. Mae hyn dod a phwrpas a hunanhyder.

“Pan ddeuthum i mewn i Fulfilling Lives fel gwirfoddolwr, roedd y derbyniad o fewn y prosiect o gymorth mawr i mi, y gred ynof fi, y gallu i weld fy sgiliau pan na allwn eu gweld mwyach a fy helpu i ddatblygu'r rheini. Roeddwn i'n mynd ac yn gwneud pethau ac roedd yn bleserus ac roedd pobl yn gwrando arnaf ac roedd pobl yn gwerthfawrogi fy nghyfraniad. Felly darganfyddais fod gen i bwrpas a fy mod wedi dechrau credu ynof fy hun eto, trwy eu cred ynof.”⁵⁰

Gwirfoddolwr, Changing Futures Birmingham (Fulfilling Lives)

Fulfilling Lives

Mae'r partneriaethau wedi creu lleoedd diogel lle gall pobl fagu eu hyder a'u cymhwysedd wrth lunio a rhannu eu syniadau. Maen nhw wedi gwneud hyn trwy roi amser ac ystod o wahanol ffyrdd i fynegi eu hunain, creu awyrgylch o ymddiriedaeth a chydweithio, a chanolbwyntio ar y pethau cadarnhaol – yr hyn y gellir ei wneud yn hytrach na'r hyn na all fod. Mae hyn wedi arwain rhai pobl i symud ymlaen i godi llais a gweithredu'n annibynnol o'r rhaglen. Ar ôl cymryd rhan yng ngweithgareddau cyd-gynhyrchu HeadStart Hull, lluniodd rhai gwirfoddolwyr ifanc syniad i ddatblygu eu deunyddiau cymorth lles eu hunain sydd bellach wedi'u dosbarthu trwy ysgolion lleol.

Ategir y dystiolaeth storiol a gasglwyd gennym trwy ein gwaith gan ganfyddiadau gwerthusiad cenedlaethol Talent Match. Canfu hyn fod gan bobl ifanc a oedd yn ymwneud â chyd-gynhyrchu'r rhaglen neu'r gwasanaethau, “welliannau sylweddol fwy ar draws pob un o chwe dimensiwn graddfa My Journey ⁵¹” na'r rhai nad oeddent yn ymwneud â chyd-gynhyrchu.⁵² Mae hyn yn cynnwys hyder, gosod a chyflawni nodau, cyfathrebu, rheoli teimladau, gweithio gydag eraill, dibynadwyedd”.

Yn ogystal â hyder, mae pobl wedi dysgu sgiliau newydd ac wedi ennill profiad. Mae'r rhain yn cynnwys sgiliau cyfathrebu, meithrin perthnasoedd a gweithio mewn tîm. Dywedodd Kaitlyn, gwirfoddolwr HeadStart o Hull, wrthym fod cymryd rhan mewn cyd-gynhyrchu wedi rhoi “llawer o sgiliau bywyd” iddi.⁵³ Mae rhai hefyd wedi cael mewnwelediadau i amgylchedd gwaith, neu i agweddau ar reoli rhaglenni megis comisiynu a chyllidebu. Mae'r sgiliau hyn wedi helpu pobl sydd â rhagolygon cyflogaeth, iechyd a lles.

Cefnogi canlyniadau cyffredinol

Gall cymryd rhan mewn cyd-gynhyrchu helpu pobl i symud tuag at ganlyniadau bwriadedig y gwasanaeth.⁵⁴ Credwn fod hyn yn wir ar draws pob un o'n pum rhaglen. Mae gweithio gyda'n gilydd, helpu eraill a hyrwyddo newid wedi helpu pobl i wella eu hiechyd meddwl, cymryd cam ymlaen tuag at gyflogaeth, a goresgyn unigrwydd, er enghraifft.

“I mi yn bersonol pan oeddwn yn fentor cymheiriaid [...] roedd yn rhan enfawr o fy adferiad i weld yr effaith yr oeddwn yn ei chael ar rywun arall, fel gweld y golau hwnnw'n troi ymlaen yn eu llygaid a'u cael i ymgysylltu â gwasanaethau pan nad oeddent wedi gwneud hynny o'r blaen.”⁵⁵

**Mentor cyfoedion,
Fulfilling Lives Birmingham.**

Gall ennill sgiliau, hyder a dealltwriaeth newydd helpu pobl i adeiladu agwedd fwy cadarnhaol. Gall gweld effaith eu cyfraniadau hefyd helpu pobl i deimlo ymdeimlad o obaith drostynt eu hunain a'u cymuned. Dywedodd dinesydd arbenigol o Voices of Stoke (Fulfilling Lives) wrthym fod ei fywyd wedi dod “gymaint yn well” ers dod yn ddinesydd arbenigol ar y rhaglen. “Rwyf wedi cyflawni cymaint dros y 18 mis diwethaf... am y tro cyntaf yn fy mywyd rwy'n edrych ymlaen at y dyfodol. Nawr, rydw i wedi cael cyfle i rannu fy stori a'm profiadau i helpu i hyrwyddo newid gwasanaeth yn y ddinas.”⁵⁸

Symud tuag at gyflogaeth a hyfforddiant trwy Talent Match

Mae data o'r gwerthusiad cenedlaethol yn dangos i ni fod pobl ifanc a oedd yn cymryd rhan weithredol yn y rhaglen trwy gyd-gynhyrchu yn fwy tebygol o symud i brentisiaethau/addysg na pobl ifanc nad oeddent yn cymryd rhan (25% o'i gymharu â 18%). Roeddent hefyd yn fwy tebygol o symud i leoliadau neu wirfoddoli (71% o'i gymharu â 44%). Roedd gwerthuswyr yn gweld y rhain fel “camau pwysig tuag at gyflogaeth barhaus, yn enwedig i bobl ifanc nad oes ganddyn nhw brofiad o waith â thâl.”⁵⁶

Llwyddodd cyfran ychydig yn llai i sicrhau cyflogaeth (39% o'i gymharu â 42%). Esbonnir hyn yn rhannol gan lefel y rhwystrau i gyflogaeth yr oedd y bobl ifanc yn y grŵp hwn yn eu hwynebu na chyfoedion nad oeddent yn ymwneud â chyd-gynhyrchu. Daeth y gwerthuswyr i'r casgliad, “mae cymryd rhan yn Talent Match wedi gweithredu'n rhannol fel mecanwaith pwysig ar gyfer cefnogi pobl ifanc sy'n wynebu rhai o'r rhwystrau mwyaf heriol i gyfranogiad yn y farchnad lafur.”⁵⁷

Cysylltiadau cymdeithasol a chefnogaeth cymheiriaid

Ar draws ein rhaglenni, mae pobl sydd wedi bod yn rhan o gyd-gynhyrchu wedi gwneud ffrindiau â'u cyfoedion ac wedi gweld eu cefnogaeth yn amhrisiadwy. Mae hyn yn arbennig o bwysig i bobl sy'n ei chael hi'n anodd siarad am y materion sy'n eu hwynebu neu nad oes ganddyn nhw'r gefnogaeth sydd ei hangen arnyn nhw gan deulu a ffrindiau. Gall cefnogaeth cyfoedion hefyd helpu pobl sy'n ei chael hi'n anodd ymddiried mewn gweithwyr proffesiynol neu nad oes ganddyn nhw'r hyder i godi llais mewn cyfarfodydd. Maent yn helpu ei gilydd i lywio prosesau anghyfarwydd ac iaith gymhleth hefyd.

Dywedodd aelodau o banel dinasyddion arbenigol Opportunity Nottingham (Fulfilling Lives) wrthym fod cael rhwydwaith y gallant fynd iddo am gefnogaeth, ac y maent yn gwybod a fydd yno iddynt bob amser beth bynnag fydd yn digwydd, yn fudd ychwanegol o gymryd rhan mewn cyd-gynhyrchu.⁵⁹

Roedd gan lawer o'r cynrychiolwyr rieni ar fwrdd partneriaeth Better Start Bradford y sgiliau sydd eu hangen eisoes i ymgymryd â'u rôl ond roedd angen help arnynt i fagu eu hyder. Anogodd y tîm gyfeillio ac maent wedi datblygu rhwydwaith grwp cymheiriaid cryf. Maent yn defnyddio grŵp WhatsApp i ofyn cwestiynau i'w gilydd na fyddent efallai'n teimlo'n gyfforddus i'w gofyn yn ystod cyfarfodydd bwrdd.

Sut mae cyd-gynhyrchu wedi bod o fudd i weithwyr proffesiynol?

Dywed partneriaethau wrthym fod eu staff, trwy weithio ochr yn ochr â phobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon, wedi ennill gwell dealltwriaeth o'r bobl y maent yn eu cefnogi.

I rai, gall hyn ein hatgoffa pam y dechreuon nhw yn eu proffesiwn ac mae'n dod ag ymdeimlad newydd o foddhad swydd. Esboniodd y swyddog ymgysylltu â'r gymuned o Bartneriaeth Early Action Lambeth, LEAP (A Better Start), "Fe wnaeth yr ymarferwyr yn LEAP wir fynd i'r afael â fo. Mae'r rhai sydd wedi bod yn rhan ohono wedi cael eu hadnewyddu – rwy'n gweld y cyffro a'r angerdd – dyma [...] yr hyn y gwnes i arwyddo amdano."⁶⁰

Mae gweithio gyda phobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon wedi helpu staff i feddwl yn wahanol, nodi ffyrdd newydd o wneud pethau a chwestiynu arferion sy'n bodoli eisoes. Mae hyn wedi eu helpu i ganolbwyntio ar bobl yn hytrach na phrosesau a, lle bo hynny'n bosibl, teilwra'r gefnogaeth y maent yn ei darparu, gan wneud gwasanaethau'n addas i bobl, yn hytrach na disgwyl i bobl ffitio'r gwasanaeth.

Nododd y gwerthusiad o Changing Futures Together yn Birmingham (Fulfilling Lives), "Mae mentoriaid cymheiriaid yn eirioli ar ran y cleient ac yn herio protocolau gwasanaeth traddodiadol wedi rhoi caniatâd i weithwyr arweiniol wneud yr un peth, ac maen nhw hefyd bellach yn cyflogi tactegau tebyg i greu newid yn y system. [...] Maent yn barod i fynnu hawliau ac anghenion y cleient dros eu proffesiynoldeb, hyd yn oed os yw hyn yn golygu mynnu gwasanaeth penodol i ddiwallu anghenion cleientiaid."⁶¹

“Bydd yr aelodau staff sydd wedi gweithio gyda'r ymgynghorwyr prosiect yn mynd â'r profiad hwnnw gyda nhw. [...] Byddan nhw'n llawer mwy derbyniol ac agored.”⁶²

Rheolwr rhaglen, Fulfilling Lives South East

Sut mae cyd-gynhyrchu wedi gwella gwasanaethau?

Mae mewnwelediadau o brofiad o lygad y ffynnon wedi gwneud gwasanaethau a gweithgareddau yn fwy dilys a dynol. Rydym wedi gweld bod pobl sydd gyda phrofiad o lygad y ffynnon o broblem yn cyd-fynd yn fwy â'r hyn y bydd eu cyfoedion yn ymateb iddo, ac yn gallu ychwanegu hygrededd a dilysrwydd i safbwyntiau ymarferwyr neu dystiolaeth sy'n bodoli eisoes.

“Mae rhieni'n gofyn cwestiynau gwirioneddol wych”⁶³

Esboniodd gynrychiolydd o Blackpool Better Start.

Pobl a gweithwyr proffesiynol yn darparu gwasanaethau gyda'i gilydd

Mae gan Birmingham Changing Futures Together (Fulfilling Lives) dîm ymrwymedig o weithwyr arweiniol (proffesiynol) a mentoriaid cymheiriaid (pobl â phrofiad o lygad y ffynnon). Maent yn gweithio gyda'i gilydd i gynorthwyo pobl i lywio gwasanaethau a rheoli'r materion sy'n eu hwynebu sy'n ymwneud â digartrefedd, troseddu, dibyniaeth, diweithdra ac iechyd.

Fe wnaethant siarad â ni am y broses o integreiddio pobl â phrofiad o lygad y ffynnon ochr yn ochr â gweithwyr proffesiynol sy'n darparu gwasanaethau rheng flaen. Roedd yna lawer o heriau a gwrthdaro personoliaeth yn y dechrau, “ond wrth i'r swyddfa sefyll heddiw mae'n llawer cyfoethocach, yn fwy amrywiol, yn gallu cysylltu cleientiaid a'u cyfarch mewn ffordd wahanol iawn, oherwydd mae ein harbenigwyr a'n mentoriaid cymheiriaid wedi dod â deinameg wahanol iawn. Mae wedi ein gwneud yn wasanaeth llawer haws mynd ato – mae'r diwylliant yn llawer cyfoethocach.”⁶⁴

Mae pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon yn dod ag angerdd gwirioneddol i'w gwaith, sy'n deillio o awydd i greu newid i bobl sy'n mynd trwy faterion y maen nhw eu hunain wedi'u profi. Efallai y gallant gyrraedd pobl a allai fel arfer osgoi ymgysylltu â gwasanaethau trwy eu cyfarfod mewn gwahanol leoedd, neu gynnig wyneb haws mynd atynt.

Canfu gwerthusiad Talent Match, “Mae cyfranogiad pobl ifanc yn gwella ansawdd gwasanaeth [...] mae llais pobl ifanc wedi llywio datblygiad a darpariaeth ar draws ardaloedd Match Talent ac wedi gwella profiad ac effaith cefnogaeth cyflogaeth ar gyfer holl fuddiolwyr Match Talent.”⁶⁵

Sut mae gwasanaethau'n teimlo

Ymgynghorodd Talent Match Northamptonshire yn helaeth â phobl ifanc a chlywed bod yr hyn a oedd yn cael ei ddarparu mewn gwirionedd yn llai pwysig iddynt na sut y cafodd ei gyflawni a chan bwy. Esboniodd pobl ifanc, “sut yr oeddent yn ymddangos fel pe baent yn cael yr un mentrau drosodd a throsodd ac maent yn mynd rownd a rownd ac yn cyrraedd unman, felly daeth yn amlwg nad oeddent eisiau mwy o'r un peth, nid oeddent yn teimlo eu bod yn ymgysylltu â gwasanaethau cyflogaeth, neu ddim yn teimlo eu bod wedi cael cymorth.”⁶⁶

Pan fydd pobl yn ymwneud â chyd-ddarparu gwasanaethau, gallant deimlo bod pethau'n teimlo'n wahanol iawn. Maent yn dod ag empathi a dealltwriaeth o'r amgylchiadau y mae defnyddiwr y gwasanaeth yn eu hwynebu. Mae mentoriaid teulu yn Small Steps, Big Changes (A Better Start, Nottingham) yn cyflwyno gweithgareddau yn ôl llawlyfr, ond yn addasu eu dull ar sail eu dealltwriaeth o'r hyn y mae'r teulu y maent yn ei gefnogi ei angen bob wythnos. Adlewyrchodd rheolwr y rhaglen, “Nid y llawlyfr mohono, ond sut rydych chi'n ei weithredu.”⁶⁷

Gall cyd-gyflenwi hefyd helpu i leihau'r stigma sy'n gysylltiedig â defnyddio gwasanaeth. Gall y person sydd â phrofiad o lygad y ffynnon ddod yn fodel rôl i'r person y mae'n gweithio gydag ef, gan ddangos iddynt y gellir cyflawni ffordd ymlaen.

“Gwnaeth hunanddatgeliad y Mentor Cymheiriaid ar gaethiwed i’r cleient eistedd yn boltt yn unionsyth a rhoddodd obaith i’r cleient. Mae’r Mentor Cymheiriaid wedi bod yn lân ers tair blynedd felly rhoddodd rywbeth i’r cleient feddwl amdano – nid yw’r cleient yn adnabod unrhyw un nad yw’n gaeth.”⁶⁸

Gweithiwr arweiniol, Birmingham Changing Futures Together (Fulfilling Lives)

Beth mae gwasanaethau’n ei gynnig

Mae pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon yn cynnig her adeiladol y gellir ei defnyddio mewn ffordd gadarnhaol, gan wthio gweithwyr proffesiynol i feddwl y tu hwnt i’r ffyrdd presennol o wneud pethau. Mae pobl yn holi rhagdybiaethau proffesiynol ac yn gofyn cwestiynau efallai na fydd eraill yn gyffyrddus i’w codi, neu hyd yn oed wedi meddwl amdanynt. Gallai’r rhain fod yn bethau ymarferol syml y gellir eu hanwybyddu’n hawdd wrth ddylunio gwasanaeth.

Canfu Small Steps Big Changes (A Better Start, Nottingham) fod cyd-ddylunio gwasanaeth Coginio a Chwarae gyda rhieni wedi herio’r rhagdybiaeth bod angen crèche drud ar gyfer plant, tra bod y rhieni yn mynychu gweithdai coginio. Dywedodd rhieni wrth staff nad oedd ganddyn nhw unrhyw un i ofalu am eu plant wrth iddyn nhw goginio te gartref, felly ailgynlluniodd y prosiect y gwasanaeth gyda lle diogel, gweladwy i blant chwarae, gan leihau costau yn sylweddol.

Gwneud ymchwil yn hygyrch

Gall pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon ddod ag egni, empathi a hygrededd i’r broses ymchwil. Efallai y bydd cyfoedion yn teimlo’n fwy cyfforddus yn agor i rywun sydd wedi profi rhywbeth tebyg.

Ond mae angen i ni gofio bod pob ymchwilydd yn dod â gwahanol safbwyntiau a thuedd bosibl i’w gwaith. Trwy gydnabod hyn a defnyddio tîm amlddisgyblaethol o bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon, gweithwyr proffesiynol, ac ymchwilwyr, gall rhaglenni gynnal ymchwil sy’n lliniaru’r risgiau hyn.

Daeth **West Yorkshire Finding Independence, WY-FI** (Fulfilling Lives) â phobl â phrofiad o lygad y ffynnon ynghyd â Phrifysgol Sheffield a chlymblaid Make Every Adult Matter (MEAM) i wneud ymchwil i atal digartrefedd.

Fe wnaethant ddweud wrthym fod gweithio fel hyn yn golygu eu bod yn cynhyrchu gwell cynnyrch terfynol. “Byddai’r broses a’r allbwn cyfan wedi bod yn hollol wahanol heb eu cyfranogiad. Byddai’n anadnabyddadwy.”⁶⁹

Cyflawnwyd hyn trwy adeiladu sylfeini cadarn. Cynhaliodd y staff gyfarfodydd cynnar gyda’u partner prifysgol, a oedd yn caniatáu i aelodau o’u rhwydwaith ‘arbenigwyr yn ôl profiad’ siarad am eu rôl. Fe wnaeth datblygu dealltwriaeth o’r gofod y mae ei gilydd yn gweithio ynddo, a pherthnasoedd personol da, helpu i adeiladu credyd ar adegau pan oeddent yn rhagweld efallai na fyddai pethau’n rhedeg mor esmwyth. Helpodd staff WY-FI i sicrhau rhywfaint o barhad, pan newidiodd yr ymchwilwyr cymheiriaid dan sylw yn ystod y prosiect.⁷⁰

Gall allbynnau, fel gwybodaeth neu ddeunyddiau hyfforddi, sy'n cael eu cynhyrchu gyda neu gan bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon fod yn fwy deniadol neu hygyrch. Gall hyn fod o ran iaith, dyluniad neu fformat yr allbwn, neu'r ffordd y mae'n cael ei gyflwyno. Tybiodd HeadStart Hull y byddai pobl ifanc eisiau defnyddio sianeli digidol ar gyfer eu hymgyrchoedd codi ymwybyddiaeth, ond dywedodd pobl ifanc eu bod hefyd eisiau fformatau traddodiadol fel taflenni, oherwydd bod ganddynt becynnau data cyfyngedig ar eu contractau ffôn neu gardiau SIM.

Perchnogaeth ac eiriolaeth

Mae cyd-gynhyrchu yn rhoi ymdeimlad o berchnogaeth o'r cynnyrch terfynol. Mae pobl yn fwy tebygol o hyrwyddo'r gweithgaredd neu'r adnodd yn eu cymuned leol, a allai gynyddu'r nifer sy'n manteisio, effeithiolrwydd a chynaliadwyedd.

Gwahoddodd Blackpool Better Start ddwy fam leol i helpu i addasu rhaglen sy'n bodoli eisoes i ddiwallu anghenion eu cymuned. O ganlyniad, roedd ganddyn nhw fuddsoddiad ac ymrwymiad go iawn i wneud i'r rhaglen weithio. Roedd y mamau yn hyrwyddo'r gwasanaeth ac yn helpu i gynhyrchu atgyfeiriadau. Dywedodd rheolwr y prosiect, "gall trafodaethau anffurfiol am y rhaglen gan rieni sy'n cael eu buddsoddi helpu i wella llwybrau atgyfeirio."⁷¹

HeadStart

Rhieni yn cadw pethau'n onest, yn real, ac yn canolbwyntio ar y gymuned

Mae gan fyrddau partneriaeth **Better Start Bradford** gynrychiolaeth gyfartal o rieni, neiniau a theidiau a budd-ddeiliaid eraill fel awdurdodau ac elusennau.

Dywedodd arweinydd y rhaglen wrthym fod mewnbyn cynrychiolwyr rhieni i drafodaethau'r bwrdd yn wahanol i fudd-ddeiliaid oherwydd, "maent yn llawer mwy tebygol o fod yn gyfarwydd â darparu'r gwasanaeth na'r stwff uchelgais mawr."⁷² Maent wedi annog y bwrdd i fod yn fwy hyblyg a gwthio'r terfynau i wneud i bethau ddigwydd.

Awgrymodd cynrychiolwyr rhieni fod angen rôl arbenigol ychwanegol ar gyfer ymgysylltu â'r gymuned. Roeddent am roi statws cyfartal i ymgysylltu o fewn y rhaglen a chydabod bod angen mewnbyn gan y gymuned ar wasanaethau er mwyn bod yn effeithiol. Mae'r swydd hon bellach ar waith.

Mae budd-ddeiliaid wedi gweld y profiad yn gadarnhaol iawn, gan eu harwain i hyrwyddo'r ffordd hon o weithio yn natblygiad gwasanaethau teulu newydd ar gyfer Bradford. Dywedodd cyfarwyddwr rhaglen wrthym fod cael rhieni (a neiniau a theidiau) ar y bwrdd, "yn ein cadw'n onest, yn real ac yn canolbwyntio ar y gymuned ym mhopeth a wnawn."⁷³

Gall creu perchnogaeth trwy gyd-gynhyrchu helpu pan fydd pethau'n mynd yn anodd. Gall pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon ddangos bod penderfyniadau wedi'u gwneud gyda'r gymuned ac ar ei rhan. Dywedodd Ageless Thanet (Ageing Better) wrthym fod eu panel defnyddwyr, sy'n cynnwys pobl hŷn sydd â phrofiad o lygad y ffynnon perthnasol, yn ased go iawn oherwydd ei fod yn golygu bod partneriaid cyflenwi a staff partneriaeth bellach yn atebol i'r bobl y mae'r bartneriaeth yn ceisio eu cefnogi.⁷⁴ Pan oedd yn rhaid iddynt derfynu contract cyflenwi, roedd yr awdurdod lleol a'r wasg eisiau gwybod pam. Roedd y panel defnyddwyr yn gallu cyflwyno ymholiadau a rhoi hygrededd i'r penderfyniad. Roeddent yn gallu cynnig sicrwydd nad penderfyniad o'r brig i lawr oedd hwn ond ei fod wedi dod gan bobl hŷn eu hunain.

Ageing Better

Dylanwadu tu hwnt i'r rhaglenni: Ymarfer a pholisi

Dywedodd timau rhaglenni wrthym am ddi-ddordeb cenedlaethol a rhyngwladol cynyddol yn y ffordd y maent wedi bod yn gweithio. Mae pobl o'r rhaglenni wedi dylanwadu'n uniongyrchol ar bolisi a gwasanaethau, wedi helpu i newid agweddau, ac wedi cyflwyno cyd-gynhyrchu mewn meysydd eraill; mae eraill yn darparu ysbrydoliaeth ar gyfer y dyfodol.

Ymarfer lleol a pholisi

Mae'r partneriaethau wedi cefnogi a galluogi pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon i lywio, siapio a gwella gwasanaethau, arferion a strategaethau ehangach yn eu hardaloedd lleol, gan gynnwys sut y cânt eu darparu a'u ffurfweddu. Maent wedi ei wneud mewn sawl ffordd:

- Trwy gyd-ddylunio a darparu **hyfforddiant** ar gyfer staff rheng flaen, gwirfoddolwyr a llunwyr penderfyniadau, er mwyn rhoi mewnwelediad mwy, mwy real a diweddar iddynt o fywydau a phrofiadau pobl sy'n defnyddio eu gwasanaethau. Enillodd yr arbenigwyr, yn ôl profiad o Fulfilling Lives Newcastle a Gateshead, wobwr am eu rôl yn cyd-ddylunio a threialu pecyn hyfforddi ar gyfer gweithwyr proffesiynol iechyd meddwl a gwasanaethau brys.⁷⁵
- Maent wedi ysbrydoli a galluogi **gwasanaethau cyhoeddus i fabwysiadu dull sy'n canolbwyntio mwy ar y defnyddiwr**. Cytunodd Bwrdd Iechyd a Lles Lleol Torbay (HWB) i roi dwy sedd i gynrychiolwyr Cynulliad Blabay Elders (Ageing Well Torbay). Mae hyn wedi annog eraill i ddilyn yr un peth, gan gynnwys y Panel Datblygu Iechyd Meddwl Lleol. Mae Canolfan Waith a Mwy ym Middlesbrough wedi sefydlu grŵp defnyddwyr gwasanaeth o ganlyniad i ymgysylltiad ac adborth panel ieuenctid Talent Match Middlesbrough.
- Maent wedi annog **cydweithredu** ar

draws y sectorau cyhoeddus, trydydd a phreifat. Mae bwrdd partneriaeth Better Start Bradford yn cynnwys cynrychiolwyr o'r sector gwirfoddol, awdurdod lleol a'r sector cyhoeddus. Roedd hyn i gydnabod y gwerth y mae pob un yn ei ddwyn i'r bwrdd, "Dyweddod sefydliadau'r sector gwirfoddol eu bod eisiau strwythur ar y cyd, gydag awdurdodau lleol a'r sector cyhoeddus oherwydd bod angen y ddau ar gyfer cynaliadwyedd. Nid o ddiffyg meddwl [...] ond o gydnabod yr hyn y gall [y sector cyhoeddus] ddod ag ef i'r bwrdd."⁷⁶

- Maent wedi gweithio gydag awdurdodau a phartneriaid i **gydnabod ystod o wahanol fathau o brofiad ac arbenigedd, gan gynnwys gwaith, profiad gwirfoddol ac o lygad y ffynnon.** Mae GIG Lloegr yn gweithio gyda Birmingham Changing Futures Together (Fulfilling Lives) i adolygu bandiau staff, graddau a gofynion cymwysterau a chreu cyfleoedd dilyniant i bobl nad oes ganddynt gymwysterau ffurfiol.⁷⁷
- Maent wedi llywio a siapio dyluniad a **gwelliant gwasanaethau prif ffrwd mewn dinasoedd.** Yn Stoke, comisiynodd yr awdurdod lleol grŵp dinasyddion arbenigol Voices of Stoke (Fulfilling Lives) i gynnal cyfres o weithdai gyda phobl â phrofiad o lygad y ffynnon i lywio eu manyleb o'u gwasanaeth cyffuriau ac alcohol cymunedol. Mae'r dinasyddion arbenigol bellach yn rhan o'r panel caffael.
- Maent wedi **cyd-greu safonau gwasanaeth** sy'n disgrifio sut y dylid croesawu, trin a chefnogi defnyddwyr gwasanaethau. Mae staff a dinasyddion arbenigol o Opportunity Nottingham (Fulfilling Lives) wedi gweithio gyda'i gilydd i sefydlu safon ar gyfer rhyngweithio â phobl ag anghenion lluosog a chymhleth, a chefnogaeth iddynt. Mae bellach yn rhan o gontractau gwasanaeth a threfniadau comisiynu newydd gyda darparwyr eraill.

- Maent wedi dylanwadu a chyfrannu at **benderfyniadau cyllido ehangach mewn dinasoedd** ledled Lloegr. Yn Leeds, mae cynrychiolwyr **Older People's Board**⁷⁸ (Ageing Better) o Time to Shine yn eistedd ar baneli tendro ar gyfer cyngor y ddinas ac yn adolygu'r holl waith papur i sicrhau ei fod yn gyfeillgar i oedran.
- Mae partneriaethau Fulfilling Lives wedi llywio a llunio **polisi lleol** gan gynnwys cyd-ddylunio Siarter Digartrefedd newydd gyda Chyngor Manceinion ac wedi adolygu mynediad at ofal iechyd sylfaenol i bobl sy'n profi digartrefedd yn Stoke.

Nid gwasanaethau cyhoeddus yn unig sy'n elwa o'r mewnwelediad o brofiad o lygad y ffynnon. Mae pobl ifanc o Talent Match wedi cael eu comisiynu gan gyflogwyr fel Centrica, Bupa ac Unilever i adolygu eu harferion recriwtio, cyflogaeth a hyfforddiant. Maent wedi torri allan jargon o'u hysbysebion swyddi, gwella eu fideos recriwtio, a gwneud rhywfaint o chwalu chwedlau ynghylch cyflogi pobl (ifanc) heb brofiad gwaith. Cyngorodd grŵp arweinyddiaeth y bobl ifanc ar gyfer Talent Match Cornwall eu cyngor ar ail-ddylunio ei wasanaethau ac fe'u telir gan y cwmni lleol Ginsters am waith ymgynghori ar gyflogaeth ieuenctid.

Ageing Better

“Mae gallu eistedd yn llythrennol gyda gwleidyddion ar lefel arferol, yn yr un ystafell, yn rhywbeth nad yw’n digwydd bob dydd. Ond trwy alluogi lle i wleidyddion wrando arnom, ein deall ac yna ymateb i adborth ynghylch digartrefedd a darparu gwasanaethau, gobeithio y gallwn ddylanwadu ar newid.”⁷⁹

Fulfilling Lives Bristol

“Pe bawn i wedi mynd at yr awdurdod lleol ar fy mhen fy hun tybed a fyddai hyn wedi cychwyn – ond fe wnaethant gyfarfod â’r person ifanc a gwneud iddo ddigwydd.”⁸⁰

Rheolwr rhaglen, HeadStart Blackpool

“Rwyf wedi dysgu bod pobl ifanc yn ffynhonnell gyfoethog o frwdfrydedd a disgleirdeb.”⁸¹

Cyfarwyddwr Children and Young People Services, Cyngor Sir Kent

“Mae dal y straeon hyn yn caniatáu inni ddod â llais y cleientiaid i mewn i ofodau lle nad yw fel arfer yn dod o hyd iddo (h.y. cynadleddau, digwyddiadau dysgu). Mae hyn yn ei gwneud yn hygyrch i unigolion nad oes ganddynt yr adnodd o bosibl i ymgysylltu â chleientiaid yn ddyddiol, ac mae’n caniatáu i’r cleient rannu ei straeon, ei feddyliau a’i syniadau mewn ffordd sy’n hyrwyddo’r defnyddiwr gwasanaeth fel arbenigwr gwybodaeth a phrofiad.”⁸²

Fulfilling Lives Camden and Islington

Diddordeb cenedlaethol a rhyngwladol

Mae partneriaethau yn dylanwadu ac yn ennyn diddordeb ar lefel genedlaethol a rhyngwladol. Mae’r Fulfilling Lives National Expert Citizen Group (NECG) yn cynnwys 24 unigolyn sydd â phrofiad o lygad y ffynnon o dan anfantais luosog. Mae wedi gweithio gydag adrannau’r llywodraeth ac wedi darparu tystiolaeth ar gyfer yr All Party Parliamentary Group (APPG) ar Anghenion Lluosog a Chymhleth, a arweiniodd at yr adroddiad People Powered Recovery.⁸³ Mae’r NECG wedi dangos y gall llais profiad dorri trwy stigma a dulliau ymarfer safonol er mwyn cadw ffocws i’r defnyddiwr terfynol.

Rhannodd Talent Match Humber a Chronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol brofiadau o gyd-gynhyrchu gyda chynrychiolwyr o bob rhan o Ewrop mewn digwyddiad a gyd-drefnwyd gan y Comisiwn Ewropeaidd a’r weinidogaeth gyflogaeth yn Lwcsembwrg. Arolygwyd cyfranogwyr am eu barn ar gydgynhyrchu ar ddechrau’r digwyddiad lle roedd 69% o blaid. Tyfodd hyn i 86% ar ôl iddynt glywed person ifanc yn siarad am eu profiadau.

Mae Small Steps, Big Changes, (A Better Start) wedi cael diddordeb gan lywodraeth Awstralia, Iwerddon a’r Alban i ddyblygu a dysgu mwy am eu rhaglen Small Steps at Home a ddarperir gan eu Mentoriaid Teulu.

Ein dysg am gyd-gynhyrchu

Rydym wedi gosod ein dysgu mewn tair rhan:

- dysgu trosfwaol ac egwyddorion pwysig sy'n cefnogi cyd-gynhyrchu ystyrlon
- yr hyn sydd ei angen arnoch yn ei le i greu'r amodau ar gyfer cyd-gynhyrchu i weithio'n dda
- syniadau ymarferol ac ysbrydoliaeth ar sut i roi cyd-gynhyrchu ar waith.

Fulfilling Lives

Egwyddorion pwysig:

- rhannwch bŵer yn gyfrifol
- addasu i'ch cyd-destun a'ch cymuned
- ymrwymo i'r newidiadau sydd angen ichi ei wneud
- byddwch ynddo am y daith hir.

Yr hanfodion:

- amser ac adnoddau
- cynnwys pawb yn y sgwrs
- edrychwch ar ôl eich pobl.

Cynghorion ymarferol:

- Cael y pethau sylfaenol yn iawn.
- Meithrin perthnasau.
- Cofleidio amrywiaeth.
- Cadwch ddiddordeb ac ymgysylltiad pobl.
- Byddwch yn glir ynghylch ffiniau a chyfyngiadau.
- Peidiwch â gosod pobl i fethu.
- Cydnabod cyfraniadau pobl a dweud diolch.
- Gall pethau fynd yn anghywir ... felly byddwch yn barod i fyfyrto a gwneud newidiadau.

Dysgu Trosfwaol

Rhannu pŵer yn gyfrifol

Nid yw cyd-gynhyrchu yn ymwneud â rhoi pobl â phrofiad byw wrth y llyw. Mae'n ymwneud â chyfuno eu safbwyntiau â safbwyntiau ymarferwyr sy'n deall sut i ddarparu gwasanaethau a llywio systemau ehangach, ochr yn ochr â thystiolaeth o'r hyn sy'n gweithio.⁸⁴

Mae'n rhaid i weithwyr proffesiynol sydd yn draddodiadol wedi dal cyfrifoldeb a phŵer gwneud penderfyniadau archwilio ffyrdd priodol o roi rhywfaint o reolaeth i ffwrdd, wrth gynnig cefnogaeth lle mae ei angen ar bobl. Mae'r broses hon o gydbwysu profiad o lygad y ffynnon a sgiliau proffesiynol yn gyfrifol yn bwysig. Hebdo, mae risg o fynd i eithafion lle mae syniadau'n cael eu hanwybyddu ar un pen o'r sbectrwm a bod pob syniad yn cael ei ystyried yn ddi-gwestiwn yn y pen arall.

“Yn aml, mae pobl ifanc a gweithwyr proffesiynol yn camddehongli'r cysyniad ac yn mabwysiadu dull gweithredu llawn dan arweiniad ieuencid neu dim ond ymgynghori â phobl ifanc ar ôl gwneud penderfyniadau i'w ddilysu. O'n profiad ni, nid yw'r dull hwn yn gynhyrchiol wrth gyflawni nodau, gall fod yn gostus, ac yn aml yn ymddieithrio partneriaid a phobl ifanc, gan fod y cynnydd yn araf ac yn ddigyswllt. Rydym wedi dysgu bod y canlyniadau gorau yn dod o benderfyniadau a wnaed gyda'i gilydd, neu benderfyniadau a wnaed mewn ymateb uniongyrchol i brofiadau pobl ifanc.”⁸⁵

Rheolwr rhaglen, Talent Match Humber

Gallai rhannu pŵer yn gyfrifol hefyd olygu dweud na neu herio yn ôl, pan na ellir bwrw ymlaen â syniadau neu awgrymiadau oherwydd cyfyngiadau amser neu adnoddau, neu oherwydd bod tystiolaeth i ddangos nad ydyn nhw'n effeithiol. Mae'n bwysig cydnabod bod derbyn a rheoli gwahaniaethau barn yn rhan o'r broses. “Peidiwch â bod ofn yr heriau – bydd yn heriol,”⁸⁶ adlewyrchodd gydweithwyr o Fulfilling Lives South East.

Rydym yn gwybod y dylai pawb sy'n ymwneud â chyd-gynhyrchu deimlo budd a'i fod yn ymwneud â chydweithio at bwrpas a rennir.

“Mae David [mentor cymheiriaid] yn sicr mai'r gymysgedd unigryw o'r ddau beth hyn [profiad o lygad y ffynnon personol a sgiliau proffesiynol] sy'n gwneud Llywyr WY-FI yn wahanol i rai gweithwyr eraill. Dywed David, serch hynny, 'mae cael profiad bywyd yn ddefnyddiol iawn, nid bob amser mae'n ateb i bopeth [...] cyn i chi gerdded i mewn a dechrau herio gwasanaethau, mae'n bwysig iawn deall sut maen nhw'n gweithredu a pham.’”⁸⁷

WY-FI , Fulfilling Lives

Addasu i'ch cyd-destun a'ch cymuned

Mae'n anochel y bydd yr hyn y bydd cyd-gynhyrchu yn edrych i chi yn dibynnu ar yr hyn rydych chi'n ceisio'i gyflawni a gyda phwy rydych chi'n gweithio. Nid yw mor syml â dim ond efelychu rhywbeth y mae eraill wedi'i gyd-gynhyrchu, neu'r prosesau a ddefnyddiwyd ganddynt.

Mae angen pwrpas clir. Byddwch yn barod i fuddsoddi amser ac adnoddau i ddatblygu prosesau a gweithgareddau cyd-gynhyrchu i gyflawni eich nodau ac sy'n briodol i'ch cyd-destun eich hun a'ch defnyddwyr gwasanaeth. Mae'n hanfodol bod pawb yn ymrwymo i'r nod cyfunol hwn.

Meddyliwch hefyd am y ffyrdd mwyaf priodol o gynnwys eich defnyddwyr. Gallai hyn olygu gweithredu ar wahanol risiau'r **ysgol cyfranogi**,⁸⁸ a dechrau'n syml. Yr hyn sydd bwysicaf yw bod cyfranogiad pobl yn ystyrlon ac nid yn symbolaidd. Gall tocynistiaeth fod yn gofyn i bobl am rhy ychydig, yn rhy hwyr, ond hefyd yn gofyn iddynt hyrwyddo gwasanaeth nad ydynt wedi cymryd llawer o ran yn ei ddatblygiad. Gall hefyd fod yn cynnal ymgynghoriad heb wedyn weithio gyda'i gilydd i ddechongli'r ymatebion a sut y dylid gweithredu arnynt.

Cofiwch hefyd y bydd pobl eisiau cymryd rhan mewn gwahanol ffyrdd, o fewnbynau ysgafn fel nodi eu syniadau ar gerdyn post i gyfraniadau mwy heriol a llafurus fel eistedd ar fwrdd gwneud penderfyniadau neu lywodraethu. Efallai y bydd rhai eisiau aros gyda chi a chymryd rhan mewn gweithgareddau newydd neu ychwanegol wrth i'w hyder dyfu, felly peidiwch ag anghofio meddwl am gyfleoedd i symud ymlaen, i'r rhai sydd eu heisiau. Efallai y bydd eraill eisiau gwneud un neu ddau o weithgareddau arwahanol ac yna stopio.

Roedd hwn yn bwynt dysgu pwerus i gynrychiolwyr Talent Match Northamptonshire a esboniodd ei bod hi yr un mor bwysig ystyried sut mae pobl eisiau cymryd rhan ag ydyw i archwilio'r hyn maen nhw ei eisiau o'r gwasanaeth: "[Pe byddem yn gwneud y cyfan eto, byddem] yn gwrandao mwy ar sut mae'r defnyddiwr yn dymuno cymryd rhan [...] gwnaethom y camgymeriad o geisio dylunio'r mecanwaith ar gyfer mewnbyn parhaus gan ddefnyddwyr nad oedd yn gweithio."⁸⁹

Cofiwch fyfyrto ar sut rydych chi'n gwneud, gan gynnwys gwirio gyda phobl i weld beth maen nhw'n ei feddwl, a gwneud newidiadau a gwelliannau yn ôl yr angen. Bydd aros yn ffres, yn agored ac yn groesawgar yn annog pobl newydd i ymuno â chi. A chofiwch fod cyd-gynhyrchu yn ymwneud â'r siwrnai rydych chi'n ei chymryd gyda'ch gilydd, nid y gyrchfan olaf.

Ageing Better

Pobl ifanc yn creu cyfleoedd i'w cyfoedion

Mae **New-U** (Talent Match) yn brosiect peilot, a grëwyd gan bobl ifanc a oedd am wneud rhywbeth dros eu cymuned leol. Wedi'i leoli mewn canolfan siopa yn Norwich, mae'n darparu cyfleoedd a mynediad at ddillad gwaith rhad i bobl ifanc. Mewn egwyddor mae'n siop ddillad, ond rydych chi'n cyfnewid neu'n benthyg y dillad, yn hytrach na'u prynu.

Mae dau beth sydd wedi gwneud i gyd-gynhyrchu New-U weithio'n dda. Yn gyntaf, mae'n cynnig amgylchedd hyblyg a chefnogol. Yn ail, mae yna lawer o wahanol rolau a ffyrdd amrywiol y gall pobl ifanc gymryd rhan mewn arweinyddiaeth, dylunio a darparu. Mae'r rhain yn cynnwys ymuno â'r fforwm ieuenctid a gynigiodd y syniad cychwynnol; dod yn eiriolwr ieuenctid a chyfeirio a chefnogi eraill i'r rhaglen; ymgymryd â phrofiad gwaith, neu mynychu gweithdai yn unig. Mae gan bawb sy'n cymryd rhan gyfle i ddweud sut y byddent yn newid pethau a beth ddylai aros yr un peth.

Rhai o'r addasiadau y mae New-U wedi'u gwneud mewn ymateb i adborth pobl ifanc yw:

- Creu lleoliadau arweinyddiaeth newydd sy'n caniatáu i bobl ifanc arwain ar bob agwedd ar drefnu a chynllunio digwyddiadau.
- Caniatáu mwy o hyblygrwydd o ran amseroedd lleoli gwaith, ar ôl i gyfranogwyr nodi pryder cymdeithasol ynghylch teithio fel ffactor o bwys wrth gynnwys pobl ifanc o thu allan i Norwich.
- Rhedeg cyfres o ddigwyddiadau siop sydd wedi cynyddu nifer yr ymwelwyr ac wedi cynnig profiad newydd gwerthfawr.

"Diolch i New-U am adael imi dyfu fy hyder yn ddigonol i ymgeisio am swyddi, mynd i gyfweiliadau a sylweddoli nad oeddwn i ar fy mhen fy hun. ... Nid oes llawer o leoedd yn gofyn am farn yr ieuenctid felly mae'n adfywiol iawn bod New-U yn ei wneud!"⁹⁰

Molly, cyfranogwr Talent Match, bellach mewn swydd adwerthu

Ymrwymwch i'r newidiadau y mae angen i chi a'ch sefydliad eu gwneud

Mae ymrwymiad gwirioneddol i gyd-gynhyrchu yn golygu addasu eich diwylliant, eich meddwl a'ch ffyrdd o weithio. Mae bod yn barod i wneud camgymeriadau, dysgu a gwella wrth i chi fynd yn hanfodol.

Gallai diwylliant sefydliadol ac arfer presennol fod yn rhwystr, yn enwedig os yw rhannu pŵer a gwneud penderfyniadau yn ffordd newydd o weithio i chi neu'ch partneriaid. Mae'n bwysig cael cyfranogiad

ar bob lefel, gan gynnwys uwch reolwyr. Os nad yw pobl yn barod i fod yn agored, yn onest, a rhannu'r stori lawn, ni fydd cyd-gynhyrchu yn cyflawni ei botensial. Mae hyn yn golygu meddwl yn ofalus am sut i greu lleoedd diogel lle mae pobl yn teimlo eu bod yn gallu siarad yn agored. Yn unigol, mae angen i bawb fod yn hyblyg, yn ymatebol ac yn bragmatig. Mae bod yn agored i feddwl yn wahanol yn bwysig, ynghyd â bod yn barod i'ch barn neu'ch dewisiadau eich hun gael eu rhoi yn y gymysgedd, ond nid o reidrwydd yn cael eu cyflwyno.

Rhaid clywed a pharchu barn ac awgrymiadau pawb, ac efallai y bydd angen i weithwyr proffesiynol symud allan o'u parth cysur ac ystyried awgrymiadau anghonfensiynol yn gadarnhaol. Gall hyn fod yn anodd ar y dechrau, ond gall fod yn bwerus i bawb dan sylw, gan gynnwys rheolwr o HeadStart Hull a adlewyrchodd, "weithiau roeddem yn meddwl efallai na fyddai pethau'n gweithio ond yn gorfod mynd gydag ef."⁹¹ I bawb, mae'n golygu bod yn ymrwymedig i weithio gyda'n gilydd yn gyfartal, ac yn barod i wrando ar, parchu, a chymryd barn ac awgrymiadau pobl eraill.

“Yng nghyfarfodydd bwrdd prosiect nid oes unrhyw ymostyngiad gan reolwyr tuag at y bobl ifanc. Maen nhw'n ein trin ni fel oedolion ... Mae popeth rydyn ni'n ei ddweud yn cael gwrandaead ac rydyn ni'n cael cydnabyddiaeth am y pethau rydyn ni'n eu cyflawni.”⁹²

Gwirfoddolwr, D2N2 Nottingham (Talent Match).

Byddwch ynddo am y daith hir

Nid yw cyd-gynhyrchu yn ddarn o waith unwaith ac am byth. Ni allwch gynnwys pobl ar ddechrau prosiect ac yna dweud ei fod wedi ei wneud a'i orffen gyda. Rhaid meithrin ac adeiladu ar arfer cydweithredol da wrth i'ch gwybodaeth a'ch profiad aeddfedu. Canfu ein partneriaethau fod eu dulliau o gynnwys defnyddwyr wedi esblygu dros amser wrth iddynt wella eu dealltwriaeth.

Ar gyfer prosiectau neu raglenni tymor hwy, yn ddelfrydol dylai gwahanol bobl gymryd rhan ar wahanol adegau yn y broses. Os yw'r un bobl yn cymryd rhan drwyddi draw, mae risg y bydd y dilysrwydd a'r her a ddaw o fod yn ffres i'r gweithgaredd yn cael eu colli. Gall prosiect ddod yn or-ddibynnol ar grŵp bach o bobl. Gall cliciau ddatblygu. Neu gall pobl ganolbwyntio ar faterion sengl o safbwynt personol yn unig yn hytrach na gweld y darlun ehangach.

Gwneud iddo weithio: yr hanfodion

Mae'r adran hon yn amlinellu ein dysgu ynghylch sut i roi cyd-gynhyrchu ar waith. Dechreuwn gyda rhai pethau y mae'n rhaid i chi eu cael ar waith i greu amodau sy'n ffafriol i gyd-gynhyrchu.

Amser ac adnoddau

Nid ni yw'r cyntaf i ddweud hyn, ac fe all ymddangos yn amlwg, ond heb ddigon o amser ac adnoddau i wneud y gwaith yn dda, ni fydd cyd-gynhyrchu yn cyflawni ei botensial, ac ar y gwaethaf, gallai wneud niwed. Atgoffodd rheolwr HeadStart Hull ni, "mae'n cymryd dwywaith cyhyd ag y credwch y bydd."⁹³

Mae'n bwysig gweithio o dan yr wyneb i sicrhau bod yr amodau'n ffafriol ar gyfer cyd-gynhyrchu ystyrlon. Mae'n fwy tebygol o fod yn llwyddiannus gyda phobl ymroddedig i'w ddatblygu a'i gefnogi, yn ogystal ag amser ac arian. Dywedodd un prosiect Talent Match pe byddent yn gwneud y prosiect eto, byddent wedi dyrannu rôl i gefnogi pobl ifanc sy'n cymryd rhan yn y bwrdd llywodraethu.⁹⁴ Ond fe wnaeth rheolwr HeadStart Blackpool yn glir, "os yw'n mynd i fod yn rhaglen gyfan yna mae'n rhaid i bawb gymryd cyfrifoldeb."⁹⁵ Mae hyn yn golygu, er bod cael staff sydd â chyfrifoldeb penodol am gyd-gynhyrchu yn bwysig, ni ddylid eu hystyried yn gweithio ar hyn ar eu pennau eu hunain.

Gall gweithredu cyd-gynhyrchu fynnu sgiliau newydd pawb sy'n gysylltiedig. Meddyliwch sut y gallwch chi gefnogi pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon i fod yn llwyddiannus trwy hyfforddiant, sesiynau briffio, neu eu rhoi mewn cysylltiad ag eraill. Gweithiodd Ageless Thanet (Ageing Better) gyda'r adran gaffael yn un o'u partneriaid corfforaethol i ddarparu cefnogaeth ymarferol i aelodau hŷn y bwrdd sy'n ymwneud â chomisiynu. Roedd hyn yn cynnwys cymysgedd o sesiynau hyfforddi a gwaith ymarferol, fel addasu graddfeydd sgorio presennol.

Gellir dysgu sgiliau, ond mae angen meithrin hyder. Er enghraifft, gall strwythurau llywodraethu traddodiadol a dymameg pŵer canfyddedig fod yn frawychus i bobl nad ydynt wedi bod yn rhan o rolau tebyg o'r blaen ac efallai y bydd angen cymorth arnynt i deimlo'n hyderus i bontio'r bwch pŵer. Dyma pam ei bod yn bwysig bod pobl sydd gyda profiad o lygad y ffynnon yn cael eu paratoi cyn cymryd rhan yn y broses o wneud penderfyniadau ac yn ymwybodol o bwy sy'n eistedd o amgylch y bwrdd a pham.

Gall cefnogaeth olygu hyfforddiant ffurfiol ond gall hefyd fod yn ofal bugeiliol meddal, anffurfiol, fel sicrhau bod gan bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon rywun i siarad â nhw. Cafodd panel defnyddwyr Ageless Thanet hyfforddiant llywodraethu a hefyd gefnogaeth lai amlwg fel sesiynau pendantrwydd i fagu hyder unigolion. Mae llywodraethwyr hefyd yn elwa o gefnogaeth feddal gan y tîm partneriaeth; bu rhywun

erioed i helpu panel y bobl hŷn, egluro prosesau, ac ateb unrhyw ymholiadau neu bryderon. Gyda'r gefnogaeth hon, mae'r llywodraethwyr wedi magu hyder ac wedi cymryd perchnogaeth o'r bartneriaeth. Maent bellach yn cadeirio cyfarfodydd llywodraethu ehangach (yn lle'r rheolwr partneriaeth).

Dywedodd rheolwr y rhaglen,

“Mae pawb ar y panel yn hynod alluog, nid oes unrhyw beth rydyn ni wedi'i wneud y tu hwnt i unrhyw un ohonyn nhw. Ond roedd ganddyn nhw ddiffyg hyder ac roedd ganddyn nhw rywun i ddweud 'na, wrth gwrs dylech chi fod yma' neu 'rydych chi'n iawn, gwnaethoch chi'r pwynt hwnnw'r diwrnod o'r blaen gyda'r canlyniad hwn' a rhoi'r hyder hwnnw iddyn nhw a'u meithrin oedd yn allweddol.”⁹⁶

Creu cyflogaeth i bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon

Mae **Fulfilling Lives South East** wedi creu dwy rôl â thâl i bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon: ymgynghorwyr a chynorthwywyr. Maen nhw'n cynnal grwpiau gweithredu sy'n cynnwys gwirfoddolwyr sydd â phrofiad o lygad y ffynnon. Mae'r grwpiau'n nodi ac yn cynnig atebion i fylchau, rhwystrau a materion gyda systemau a gwasanaethau.

Mae cyflogi a gweithio gyda'r ymgynghorwyr wedi bod yn brofiad dysgu cadarnhaol i'r tîm Cyflawni Bywydau. Gyda chefnogaeth gan eu cydweithwyr adnoddau dynol (AD) maent wedi gwneud nifer o newidiadau i ddiwallu anghenion pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon yn y gweithle.

Newidiwyd hyd eu contractau o 12 i 18 mis, oherwydd nid oedd blwyddyn yn ddigonol i ennill a sefydlu'r sgiliau proffesiynol i symud ymlaen i gyflogaeth bellach.

Cyflwynwyd rôl ymgysylltu a datblygu i roi cefnogaeth ychwanegol i ymgynghorwyr a chynorthwywyr ar y safle ar adegau allweddol – yn ystod y cyfnod sefydlu a'r ychydig fisoedd cyntaf – a hefyd yn ystod yr ychydig fisoedd diwethaf i baratoi ar gyfer symud ymlaen.

Anogir ymgynghorwyr a chynorthwywyr i rannu agweddau ar eu hiechyd a'u lles y gallai fod angen cefnogaeth arnynt. Sefydlir cynllun gweithredu lles i'w helpu i aros yn dda yn y gwaith a nodi, yn gynnar, unrhyw gymorth ychwanegol y gallai fod ei angen arnynt.

Mae arwyddion cynnar bod hyn yn gweithio'n dda ac yn darparu llwybr unigryw i mewn i waith i bobl sydd wedi profi sawl anfantais. Mae bron i ddwy ran o dair – 12 allan o 19 – o ymgynghorwyr y mae eu canlyniadau yn hysbys wedi symud i gyflogaeth â thâl ar ôl gadael y rhaglen.⁹⁷

Cynnwys pawb yn y sgwrs

Gall iaith greu rhwystrau rhwng pobl. Gall defnyddio terminoleg gymhleth, jargon, neu acronymau ei gwneud hi'n anodd i bobl ddeall a chyfrannu. Mae angen i brosiectau sicrhau bod pawb yn defnyddio iaith gyffredin o'r dechrau, er enghraifft trwy egluro beth yw ystyr geiriau fel canlyniadau a tystiolaeth. Mae hefyd yn bwysig gwrando'n ofalus ac ymateb yn briodol. Dywedodd rheolwr rhaglen HeadStart Hull wrthym, "Peidiwch â gwneud rhagdybiaethau am yr hyn rydych chi'n meddwl maen nhw'n ei olygu – peidiwch â gwneud yr ymgynghoriad ac yna rhedeg i ffwrdd a'i wneud eich hun."⁹⁸

Dylai deunyddiau a sgysiau ar hyd y ffordd fod yn hygyrch i bawb. Rhaid i bapurau egluro'n glir derminoleg a allai fod yn ddryslyd. Mae rhai o'n partneriaethau wedi defnyddio ffyrdd gafaelgar i dynnu sylw pobl at jargon, fel cloch HeadStart Blackpool y gall unrhyw un ei chanu pan ddônt ar draws term nad ydyn nhw wedi'i glywed o'r blaen. Dywedodd Better Start Bradford wrthym eu bod yn defnyddio hwyaden rwber gwichlyd, nid yn unig i bobl ddweud pan fyddant wedi drysu, ond hefyd i eraill rybuddio am jargon pan welant wynebau gwag o amgylch y bwrdd.⁹⁹

Weithiau efallai y bydd angen ail-lunio iaith, er mwyn osgoi dieithrio neu labelu pobl. Mae hyn yn cynnwys y ffordd y mae cymunedau pobl neu ardaloedd lleol yn cael eu disgrifio (gan osgoi termau megis difreintiedig er enghraifft), a'r enwau a roddir ar y gwasanaethau a ddatblygir.

Gofalwch am eich pobl

Pan fyddwch chi'n cynnwys pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon, cofiwch fod yr arbenigedd hwn yn dod o'u realiti beunyddiol, ac efallai eu bod yn dal i brofi'r heriau a'r sefyllfaoedd rydych chi'n ceisio dysgu mwy amdanynt. Mae gennych gyfrifoldeb i ofalu amdanynt a sicrhau eich bod yn rhoi'r pethau sylfaenol yn eu lle, felly nid dynt wedi'u sefydlu i fethu.

Gall cefnogaeth i bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon olygu mynd y tu hwnt i'r hyn rydych chi'n ei roi i'ch gweithwyr fel safon o ran gofal proffesiynol a bugeiliol. Er enghraifft, gall pobl â phrofiad o lygad y ffynnon sy'n gwirfoddoli fel cefnogwyr cymheiriaid gael eu hunain mewn sefyllfaoedd sy'n dod â'u profiadau eu hunain yn ôl, neu efallai y bydd angen amser arnynt i addasu i leoliad gwaith ffurfiol. Gall hyn olygu cytuno'n glir ar yr ymddygiad, y ffiniau a'r cadw amser rydych chi'n ei ddisgwyl, a bod yr un mor glir am eu disgwyliadau a sut y gallwch chi eu cefnogi.

Mae Changing Futures Together Birmingham (Fulfilling Lives) yn rhoi'r un gefnogaeth a goruchwyliaeth ffurfiol i'w fentoriaid cymheiriaid â'i weithwyr eraill. Mae ganddyn nhw hawl hefyd i hyd at bum awr yr wythnos o gefnogaeth neu oruchwyliaeth bwrpasol gan Birmingham Mind.¹⁰⁰

Rhaid i chi hefyd fod yn ofalus i beidio â rhoi pobl mewn sefyllfaoedd a allai fod yn anghyfforddus neu'n anodd, ac ystyried ffiniau proffesiynol. Yn ystod datblygiad cynllun mentor teulu Small Steps Big Changes (A Better Start, Nottingham), bu aelodau'r tîm yn ystyried a fyddai teuluoedd yn hapus i dderbyn cefnogaeth gan rywun sy'n byw yn eu cymdogaeth, a rhannu gwybodaeth bersonol â nhw. Roeddent yn meddwl a allent deimlo'n anghyfforddus yn rhannu gwybodaeth bersonol â rhywun y gallent ei gyfarfod yn y stryd neu'r archfarchnad. Yn ymarferol, gwelsant mai hwn oedd un o'r cryfderau sy'n gwneud eu gwasanaeth yn wahanol. Mae mentoriaid teulu yn wyneb cyfeillgar o'r gymuned, y mae pobl yn dweud a helpodd i chwalu rhwystrau. Ond roedd yn bwysig ystyried yr ystyriaeth hon a darganfod gan deuluoedd a oedd yn gweithio.

Rhowch sylw i ble rydych chi'n rhedeg eich gwasanaethau. Efallai y bydd pobl â phrofiad o lygad y ffynnon sy'n ymwneud â chyd-gyflenwi neu ymchwil yn gweld y gall ailedrych ar leoliadau neu brofiadau fod yn anodd. Rhaid i chi hefyd fod yn glir ynghylch gofynion llywodraethu neu gyfreithiol, fel gwrthdaro buddiannau, cyfrinachedd a diogelu. Lle mae gan bobl neu budd-ddeiliaid gysylltiadau â, neu gynrychioli, sefydliadau a allai fod eisiau darparu gwasanaethau ar gyfer y partneriaethau, mae angen rheoli hyn yn effeithiol hefyd.

Sut gallwch ei wneud

Fel rydyn ni wedi ei ddangos, mae cyd-gynhyrchu yn broses esmwyth, felly does dim dull a argymhellir. Yma rydym yn rhannu mewnwelediadau am yr hyn sydd wedi gweithio'n dda ar gyfer ein rhaglenni.

Cael y pethau sylfaenol yn iawn

Gall ychydig o bethau sylfaenol helpu cyd-gynhyrchu i fynd yn dda: lleoliad, bwyd a'i wneud yn hwyl! Gall y pethau hyn ymddangos yn amlwg neu hyd yn oed yn ddibwys, ond maent yn gwneud pobl yn gartrefol a gwneud iddynt deimlo'n fwy cynhwysol a hyderus, sy'n helpu i adeiladu perthnasoedd cadarnhaol.

Bwyd da a wynebau cyfeillgar

Gofynnodd **Ageing Well Torbay** i 400 o bobl hŷn, "beth sy'n eich helpu i heneiddio'n gadarnhaol?" i nodi blaenoriaethau eu partneriaeth.¹⁰¹

Fe wnaethant hynny trwy sgwrsio â phobl mewn ardaloedd siopa prysur, lle sefydlwyd sofffa a bwrdd i gynhyrchu ymwybyddiaeth a syniadau. Yna datblygodd y tîm syniadau trwy 20 o grwpiau ffocws 'Food for Thought' mewn lleoliadau cyfeillgar, croesawgar fel caffis.

Roeddent wedi ymuno â chymunedau lleol trwy eu 15 **adeiladwr cymunedol**¹⁰² presennol a oedd wedi ennill ymddiriedaeth ac wedi gwneud cysylltiadau. Awgrymodd pob adeiladwr cymunedol y lle gorau i gynnal y grŵp ffocws a dosbarthu gwahoddiadau wedi'u personoli. Aeth y bartneriaeth hefyd i bum grŵp sefydledig i gyrraedd pobl eraill a chynnal sesiynau mewn cynllun tai cysgodol, cartref gofal, a phrosiect iechyd meddwl.

Cyd-hwylusodd gwirfoddolwyr y sesiynau a chroesawu pobl â bwyd da a sgysiaau cyfeillgar. Gofynnwyd yr un 10 cwestiwn i bobl ar draws pob sesiwn. Cipiwyd eu meddyliau air am air ar gardiau fflach gan staff/gwirfoddolwyr a oedd yn gweithredu fel ysgrifenyddion diduedd. Roedd hyn yn caniatáu i'r tîm glystyru

themâu sy'n dod i'r amlwg ar gyfer pob sesiwn ac yn gyffredinol. Gallai pobl nad oeddent yn gallu mynychu ddefnyddio cardiau post rhad ac am ddim mater llosg o lyfrgelloedd, neu gysylltu â'r tîm dros y ffôn, neu e-bost.

Rhoddodd pobl gipolwg ar yr hyn a fyddai'n gwneud gwahaniaeth: gwybodaeth, tai, trafndiaeth, cefnogaeth, mynediad i'r amgylchedd a gweithgareddau cymdeithasol. Rhannwyd adroddiad o'r canfyddiadau gyda phobl a gymerodd ran, a'r cyhoedd yn ehangach. Fe'i rhannwyd hefyd â bwrdd Iechyd a Lles Torbay's ac mae'n llywio gwaith yr ardal i ddod yn gyfeillgar i oedran.

Roedd y blaenoriaethau hefyd yn siapio ffocws cronfa Ageing Well Torbay's Innovation, lle penderfynodd panel o bobl hŷn pa brosiectau i'w hariannu o broses gomisiynu gwerth £150,000.

Roedd llawer o bobl a gymerodd ran hefyd yn gweld eu hunain fel adnodd digyffwrdd a allai gefnogi eu cyfoedion gyda thasgau fel DIY syml, garddio, siopa, tasgau cartref neu yrru pobl o gwmpas. Ers hynny mae hwn wedi'i gyd-gynhyrchu yn wasanaeth cymorth cymheiriaid. Cymerodd y lefel hon o ymgynghori agored lawer o ymdrech ac amser ond mae wedi bod yn werth chweil oherwydd sut mae wedi grymuso pobl leol.¹⁰³

Gall cyfarfodydd ffurfiol fod yn frawychus, yn ddiflas neu'n annymunol, felly byddwch yn greadigol. Dewch o hyd i gydbwysedd rhwng yr hyn sy'n rhaid i chi ei gyflawni ac ychwanegu naws anffurfiol i'r cyfarfod. Gall cael pobl i gymryd rhan mewn gweithgareddau hwyl y maen nhw'n eu mwynhau adeiladu ymddiriedaeth a'u gwneud yn fwy cyfforddus i roi eu barn. Dywedodd rheolwr y rhaglen o Talent Match New Anglia wrthym, "nid yw gofyn barn mewn amgylchedd ffurfiol/lled-ffurfiol yn ffafriol i gael y gorau gan bobl ifanc. Nawr rydyn ni'n cuddio ymgynghoriad mewn gweithgareddau hwyliog."¹⁰⁴

Ymunodd tîm Age Better Sheffield mewn sesiynau pobi a chael eu dwylo yn fudr ar randiroedd er mwyn meithrin ymddiriedaeth gyda thrigolion wrth gyd-dylunio eu pecynnau cymorth unigrwydd. Dywedodd eu rheolwr wrthym, "mae mor bwysig i ni fynd allan a chael y sgysiau hynny."¹⁰⁵

Meithrin perthnasoedd

Mae adeiladu cysylltiadau cryf a dilys wrth wraidd cyd-gynhyrchu da. Fel y dywed Jean, aelod o'r panel pobl hŷn o Leeds (Time to Shine, Ageing Better), "mae'n ymwneud â pherthnasoedd yn hytrach na gwasanaethau neu wneud i."¹⁰⁶

Mae creu ffyrdd i bobl ddod i adnabod ei gilydd, ochr yn ochr â'u rhan yn eich gwaith, yn helpu i greu perthnasoedd. Gall hefyd helpu i lefelu'r cae chwarae rhwng pobl â sgiliau gwahanol neu o wahanol gefndiroedd proffesiynol a phersonol.

“Nid yw'n ymwneud â phobl yn eistedd mewn ystafell yn siarad, mae'n ymwneud â phobl ifanc yn dweud 'felly rydych chi'n gyfarwyddwr y GIG, gadewch imi eich cysgodi, gadewch imi weld beth rydych chi'n ei wneud mewn gwirionedd, gadewch imi ddeall pam eich bod chi ar ein llyw grwp a dod i ddeall yn iawn beth yw rolau pobl.”¹⁰⁷

Rheolwr rhaglen, Talent Match Humber.

Mae'n bwysig creu'r amgylchedd cywir lle gall pobl fod ar eu gorau. Mae cymryd amser i ddeall pwy yw pwy a beth sy'n dod â nhw i'ch gwaith yn helpu i ddatgloi'r hyn sy'n bwysig iddynt ac yn eu cymell, ac yn helpu eraill i ddeall eu safbwynt.

Mae mesurau syml fel rhoi bathodyn enw i bawb, cael rhywun i gwrdd a chyfarch pobl, defnyddio sgysiau i ddod i adnabod eraill, talu costau teithio pobl a chynnig te a choffi am ddim yn mynd yn bell i wneud i bobl deimlo bod croeso iddynt a'u cynnwys.

Cofiwch fod eich staff yn bobl hefyd. Clywsom y gallai gweithwyr proffesiynol ofni bod gwahodd pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon i gymryd rhan wrth ddarparu gwaith yn risg i'w swyddi eu hunain; bod staff neu wirfoddolwyr ar gyflog is yn cael eu dwyn i mewn i'w disodli. Cyflwyno rolau cymorth gwirfoddol neu gymheiriaid gyda myfyrio gofalus a sensitif ar sut y bydd y swyddi'n ategu ei gilydd, a gweithio allan brotocolau clir sy'n nodi'n glir yr hyn sydd o fewn ac allan o gwmpas pob swydd. Peidiwch ag anghofio cynnwys amser i bobl ddod i adnabod ei gilydd cyn iddynt ddechrau gweithio gyda'i gilydd i ddarparu gwasanaethau.

Peidiwch ag anghofio'ch partneriaid hefyd. Dywedodd prosiectau wrthym y gall y broses o gael pobl â phrofiad o lygad y ffynnon i gymryd rhan mewn ymchwil, er enghraifft, fod angen ychydig o gefnogaeth weithiau.

Cofleidio amrywiaeth

Mae cyd-gynhyrchu yn gweithio orau pan fydd y bobl dan sylw yn cynrychioli amrywiaeth y gymuned a wasanaethir gan eich prosiect; gall pobl fod wedi cael profiadau o lygad y ffynnon o'r un mater sy'n wahanol iawn.

Efallai y bydd angen i chi neilltuo amser i adeiladu cysylltiadau ac ymddiriedaeth fel sylfaen ar gyfer cyd-gynhyrchu, yn enwedig os nad oes gennych hanes o weithio gyda rhai cymunedau ar yr ymylon neu wedi'u heithrio, neu bobl sydd â chanfyddiadau negyddol o wasanaethau cyhoeddus.

Efallai nad ydych chi'n gwybod sut i ddod o hyd i bobl sy'n adlewyrchu pob rhan o'ch cymuned neu sydd wedi rhoi cynnig ar bethau nad oeddent yn gweithio ac yn teimlo eich bod wedi rhedeg allan o syniadau. Yn dibynnu ar y materion rydych chi'n gweithio gyda nhw, efallai y byddwch hefyd yn ei chael hi'n her dod o hyd i bobl â phrofiad o lygad y ffynnon sy'n gwneud yn ddigon da i ymgysylltu, neu sydd â'r gallu neu'r hyder i gymryd rhan weithredol.

Dod o hyd i'r bobl iawn

Roedd **Ageless Thanet** (Ageing Better) eisiau osgoi'r rhai a ddrwgdybir fel arfer a chael cynrychiolaeth ddilys i bobl ynysig hŷn Thanet wrth wneud penderfyniadau ar gyfer eu partneriaeth.

Fe wnaethant hysbysebu ar draws cyfryngau traddodiadol a chymdeithasol, gan nodi eu bod yn chwilio am bobl i arwain, dylunio a siapio eu cais gwerth £3 miliwn. Gofynnodd yr hysbysebion am bobl 50 oed a throsodd gan nodi'n benodol mai nod y bartneriaeth yw brwydro yn erbyn unigrwydd. Gwerthfawrogwyd ystod o brofiadau bywyd, gan gynnwys profiad personol o unigedd ac unigrwydd, yn fwy nag enghreifftiau o fod ar fyrddau neu brofiad busnes. Roedd rheolwr y prosiect eisiau trafodaeth a gwrthdaro iach i gael y prosiect i'r lle iawn. Recriwtiwyd wyth llywodraethwr ag ystod o brofiadau bywyd a phrofiad uniongyrchol o unigrwydd ac arwahanrwydd.

Mae pawb wedi rhoi amser ac ymdrech i wneud i'r prosiect llywodraethu weithio, ac mae'r llywodraethwyr wedi derbyn cefnogaeth ffurfiol a bugeiliol. Dywedodd rheolwr y prosiect wrthym fod y panel, "wedi gwneud cam fyny," eu bod, "yn alluog iawn – waeth beth oedd eu cefndir," a bod staff a budd-ddeiliaid, "wedi gwirioni" gan y lefelau mewnwelediad a phroffesiynoldeb a ddangoswyd gan y llywodraethwyr hŷn.¹⁰⁸

Mae eraill bron yn sicr wedi dod o hyd i ffyrdd o gyrraedd pobl sydd heb gynrychiolaeth ddigonol yn eich gwaith, felly byddwch yn weithgar wrth chwilio am bobl y gallwch ddysgu ohonynt. Gall dod o hyd i sefydliad partner dibynadwy, gan weithio gyda chynrychiolwyr cymunedol neu bobl â sgiliau a gwybodaeth broffesiynol fod yn bont i weithio'n uniongyrchol gyda phobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon, ynghyd â chyflogi pobl o'r gymuned. Mae'n iawn cychwyn allan trwy weithio gyda phobl nad ydyn nhw o'r gymuned os ydyn nhw'n ei ddeall ac yn cynrychioli barn pobl yn onest. Heriwch eich hun i adeiladu ar eich dull gweithredu a'i arallgyfeirio yn barhaus.

Ymgysylltu â thadau ifanc yn gynnar i'w cael ar ein hochr.

Rhaglen magu plant yw **Game of Two Halves** ar gyfer tadau ifanc sydd wedi profi trais neu ddigwyddiadau trawmatig eraill. Mae'n rhan o **Lambeth Early Action Partnership, LEAP** (A Better Start).

Gofynnodd LEAP i Brosiect St Matthews, elusen llawr gwlad sy'n cynnig grwpiau pêl-droed a chefnogaeth ehangach i bobl ifanc, i helpu i recriwtio cyfranogwyr. Cytunodd chwe thad ifanc i gymryd rhan. Nid oedd yr un ohonynt wedi cymryd rhan mewn unrhyw gymorth rhieni na gwaith grŵp o'r blaen.

Esboniodd sylfaenydd St Matthews bwrpas y gwaith iddyn nhw yn gyntaf, er mwyn cael cefnogaeth cyn iddyn nhw gwrdd â thîm LEAP. Yna trefnodd gyfarfod rhwng un o'r tadau a rheolwr LEAP. Fe wnaeth gwneud y cysylltiad hwn ddechrau'r drafodaeth, a rhoi dilysiad LEAP gyda'r tadau.

Aeth rheolwr LEAP â'r tadau allan am bryd o fwyd mewn bwyty lleol, gan ei fod eisiau amgylchedd a oedd yn fwy hamddenol a niwtral na chanolfan, swyddfa neu glinig plant. Gan eu rhannu a'u cynnwys yn y weledigaeth ar gyfer y rhaglen dros bryd o fwyd, cafodd y grŵp craidd ar ochr ac wedi ymrwymo i weithio gyda'i gilydd.

Dros ddau gyfarfod, amlygodd y tadau yr angen am gefnogaeth i adeiladu perthnasoedd cadarnhaol â gwasanaethau statudol. Roedd y themâu a nodwyd ganddynt yn llywio cynnwys a fformat y rhaglen.¹⁰⁹

Ageless Thanet oedd comisiynu contractau cyflenwi. Disgrifiodd rheolwr y rhaglen hyn fel “datganiad o fwriad pwerus,”¹¹⁰ a oedd yn allweddol wrth gadarnhau ymdeimlad o bwrpas i'r grŵp. Soniodd cyfarwyddwr HeadStart Blackpool hefyd am yr eiliad bwerus pan ddysgodd pobl ifanc fod ganddyn nhw'r pŵer i ddylanwadu ar benderfyniadau. “Fe wnaeth hynny bawb deimlo ychydig gwell - roedd yr hyn roedden nhw wedi'i ddweud wedi cael effaith wirioneddol ar y rhaglen.”¹¹¹

Rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon am ganlyniadau eu gwaith a dangos eu bod yn cael eu clywed a'u parchu. Gall hyn helpu i gynnal cymhelliant ac ymgysylltiad. Nid yw'n gyd-gynhyrchu os gofynnir i bobl am eu barn ac yna heb glywed dim mwy am yr hyn a ddigwyddodd.

Dylai pobl gymryd rhan drwyddi draw i wneud y defnydd gorau o'u profiadau a'u sgiliau. Mae hyn yn golygu nid yn unig gofyn am eu mewnbynnau, yna eu rhoi ar waith ar eich pen eich hun. Yn yr un modd, mae gofyn i bobl gyflwyno canfyddiadau gwaith nad ydyn nhw wedi bod yn rhan ohono, fel ymchwil, yn symbolaidd.

Cymheiriaid sy'n gwneud ymchwil yn wahanol, yn gydweithredol ac yn berthnasol

Pan oedd **WY-FI** (Fulfilling Lives) yn gweithio gyda Phrifysgol Sheffield a MEAM ar astudiaeth i atal digartrefedd, roedd yn wahanol i brosiectau ymchwil blaenorol yr oeddent wedi'u cynnal. Y tro hwn, roedd eu harbenigwyr yn ôl profiad yn rhan o'r broses ymchwil gyfan. Fe wnaethant helpu i gytuno ar y maes ymchwil a chwestiynau, dylunio'r fethodoleg, cynnal cyfweiliadau, helpu i ddadansoddi data a chynnig argymhellion. Fe wnaethant hefyd gyflwyno canfyddiadau'r ymchwil mewn digwyddiad lansio yn 2017.

Dyweddodd Rheolwyr WY-FI “[yn flaenorol] bu risg o’u rhoi [ymchwilwyr cymheiriaid] ar y llwyfan ar y diwedd i gymeradwyo rhywbeth nad ydyn nhw wedi cymryd llawer o ran ynddo”. Mewn cyferbyniad, ar gyfer y darn hwn o waith, roeddent yn teimlo “pe na baent [yr ymchwilwyr cymheiriaid] wedi cymryd rhan, byddai wedi bod yn llai gwahanol, yn llai dilys, yn llai perthnasol.”¹¹²

Nid yw hyn yn golygu bod yn rhaid i bobl fod yn rhan o bob tasg. Mae rhoi gwybodaeth gyson i bobl yn dangos iddynt beth sy'n digwydd o ganlyniad i'w mewnbynnau, ond mae hefyd yn golygu y gallant ddod i mewn ac allan o'r gweithgaredd yn unol â'u diddordebau neu sgiliau. Roedd Ageing Well Torbay wedi cytuno o'r blaen gyda'r cyngor y byddai eu hymgyngoriad ar flaenoriaethau i bobl hŷn yn llywio'r Strategaeth Heneiddio Cadarnhaol leol. Roedd hyn yn golygu eu bod yn gallu dweud wrth bobl leol, “yr hyn rydych chi'n meddwl sy'n bwysig iawn, rydych chi'n gwybod beth fydd yn gweithio i chi a phobl fel chi. Rydyn ni'n addo y bydd rhywbeth yn digwydd gydag e.”¹¹³

Cymhwyso'r egwyddor hon i fudd-ddeiliaid eraill hefyd. Mae partneriaethau wedi dweud wrthym y gall fod yn anodd

weithiau cael budd-ddeiliaid allanol neu uwch i ymrwymo, a dod i gyfarfodydd. Defnyddiodd Ageing Well Torbay y potensial i gael ei achredu fel ardal sy'n gyfeillgar i oedran fel bachyn i gael budd-ddeiliaid o lefel uchel i fynychu gweithdy. Yn y digwyddiad, cafodd y tîm bob budd-ddeiliad i ymrwymo i weithio gyda'i gilydd a mynd ar drywydd eu cynorthwywyr personol neu dimau yn rhagweithiol i gadarnhau cyfarfodydd ac amserlennu sgysiaau dilynol.

Gall cyfarfodydd strwythuredig rheolaidd helpu i adeiladu ymgysylltiad, egni ac ymrwymiad i wneud i bethau ddigwydd; mae rhai pobl eisiau cyfarfod yn fwy rheolaidd nag y byddech chi'n ei ragweld. “Ymunodd pobl oherwydd bod angen rhywbeth arnyn nhw i'w wneud, rhywbeth rheolaidd a strwythuredig, felly daeth yn weithgaredd gwirfoddoli strwythuredig iawn.”¹¹⁴

Byddwch yn onest am ffiniau a chyfyngiadau

Os yw wedi ei wneud yn wael, gall cyd-gynhyrchu wneud mwy o ddrwg nag o les. Os cymerwch gamau symbolaidd, yn hytrach nag ystyrlon, gall pobl ymddieithrio yn gyflym. Esboniodd pobl ifanc o HeadStart eu bod yn gweithio'n well pan fyddant yn teimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi, ac mai'r hyn y maent yn edrych amdano yw bod yn rhan o newid.¹¹⁵

Efallai bod gan bobl ddisgwyliadau uchel o gyd-gynhyrchu felly mae'n bwysig rheoli'r rhain. Dechreuwch trwy fod mor glir â phosibl ynghylch yr hyn y gellir ac na ellir ei wneud. Mae'n bwysig ymrwymo i glywed a pharchu ystod o leisiau, ond mae hefyd yn hanfodol eich bod yn onest ynghylch pryd a ble efallai na fydd rhai syniadau yn gallu symud ymlaen. Os oes gennych gyfyngiadau cyllidebol neu amser, neu os nad yw rhai agweddau ar y gwaith o fewn eich rheolaeth, byddwch yn agored o ran hyn. Bu'n rhaid i'n partneriaethau weithio'n ofalus i egluro cwmpas yr hyn y gallant ac na allant fuddsoddi ynddo, heb ddiffodd y bobl y maent yn gweithio gyda nhw ac ar eu cyfer.

Yn yr un modd, os yw'r hyn rydych chi ei eisiau o'ch cyd-gynhyrchu yn gyfyngedig, er enghraifft, dim ond ffordd gyflym rydych chi eisiau ceisio adborth ar un elfen o'ch prosiect yn hytrach na'i gyd-ddylunio o'r dechrau, yna dywedwch hynny.

Efallai y byddai'n well cychwyn yn fach a chynyddu hyder pobl yn eich ymrwymiad i gynnwys defnyddwyr, na gor-addo ac yna cael eich hun yn methu â chyrraedd disgwyliadau pobl, gan eu gadael yn siomedig neu'n ddig.

Mae hefyd yn bwysig oedi a chymryd stoc o ble mae cyd-gynhyrchu ymhlith yr holl alwadau eraill ar eich amser a'ch adnoddau.

“Mae yna densiwn rhwng gwthio'r rhaglen ymlaen a sicrhau bod pobl ifanc yn cymryd rhan ym mhopeth – rydyn ni wedi gorfod stopio ac ail-ganolbwyntio oherwydd mae'n hawdd dweud ond mae'n rhaid i chi ei gadw ar flaen eich ymarfer bob diwrnod sengl.”¹¹⁶

**Rheolwr rhaglen,
HeadStart Blackpool**

Peidiwch â gosod pobl i fethu

Mae yna linell fain i droedio rhwng adeiladu gallu a gorlwytho pobl. Bydd gan bobl o lawer o wahanol gefndiroedd ddiddordeb mewn cymryd rhan a bydd ganddynt setiau sgiliau, cymwyseddau a chymhellion gwahanol. Taro cydbwysedd rhwng eu helpu i ddatblygu sgiliau newydd a sicrhau nad ydych yn eu gorlethu. Er enghraifft, mae pobl sy'n gobeithio ennill profiad i'w helpu i ddod o hyd i gyflogaeth yn debygol o fod eisiau dysgu sgiliau newydd. Nid ydyn nhw eisiau ymgymryd â thasgau ailadroddus fel llungopïo, ond dydyn nhw ddim eisiau cael eu gorlwytho hefyd, gan y gallai hyn wneud iddyn nhw golli hyder.

“Roeddem yn meddwl tybed a oedd y bar yn rhy uchel – ond roeddem am fod yn glir ei fod yn swydd iawn, felly nid oeddem am ostwng y bar, roeddem am sicrhau bod digon o gamau cyn i rywun gyrraedd yno.”¹¹⁷

**Rheolwr Rhaglenni,
Fulfilling Lives South East.**

Mae rhai o'r paneli dinasyddion arbenigol a sefydlwyd trwy'r rhaglenni hyn bellach yn dod yn ffynhonnell cyngor gan bobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon. Mae angen ystyried pob cais am help yn ofalus ac mae'n bwysig bod y disgwyliadau a'r buddion a'r canlyniadau a fwriadwyd yn glir. Ni ddylid gofyn i bobl wneud mwy nag y maent yn barod amdano, neu eu rhoi mewn sefyllfa anghynladwy os yw'r gofynion yn rhy drwm. Mae Opportunity Birmingham (Fulfilling Lives) yn goruchwyllo'r gwaith y gofynnir amdano gan eu dinasyddion arbenigol, fel na ofynnir iddynt wneud gormod.¹¹⁸

Cydnabod cyfraniadau pobl

“Mae angen i bobl deimlo eu bod yn cael eu gwerthfawrogi a'u bod yn cael rhywbeth allan ohono.”¹¹⁹

Rheolwr rhaglen, Fulfilling Lives South East.

Os yw pobl yn rhoi eu hamser, eu hymdrech a'u profiad gwerthfawr i wella gwasanaeth, dylid eu cydnabod amdano. Gallai hwn fod yn daliad, a allai fod yn hanfodol i rai pobl oherwydd hebdo, ni allent fforddio cymryd rhan. I eraill mae ymdeimlad o gyflawniad, neu ddiolch syml yn ddigon. Mae partneriaethau wedi gwneud penderfyniad achos wrth achos a ddylid codi tâl am, neu dalu am, fewnbynau pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon, yn dibynnu gyda phwy y maent yn gweithio gyda nhw, y gwaith y maent wedi'i wneud, a hefyd ar arfer lleol.

Pan fo cyd-gynhyrchu yn rhan o daith tuag at gyflogaeth, gall wneud synnwyr i greu rolau taledig i roi cyfle i symud ymlaen neu gam tuag at swydd â thâl. Mewn cyferbyniad, efallai y bydd rhai grwpiau o bobl – er enghraifft pobl hŷn – eisiau rhoi rhywbeth yn ôl trwy eu rhan mewn cyd-gynhyrchu ac nid ydyn nhw o reidrwydd yn chwilio am gyfleoedd talu neu yrfa.

P'un a ydych chi'n gwobrwyo pobl ai peidio, mae mewnbwn pobl sydd â phrofiad o lygad y ffynnon o werth aruthrol. Mae hi bob amser yn bwysig cofio cydnabod pobl am y gwaith maen nhw'n ei wneud mewn ffordd briodol. Dywedwch diolch, dangoswch fod eu mewnbwn yn cael ei werthfawrogi a dangos y gwahaniaeth y mae wedi'i wneud.

Gall pethau fynd yn anghywir... felly byddwch yn barod i fyfyrion a gwneud newidiadau

Rydym i gyd yn gwybod y gall pethau fynd yn anghywir, hyd yn oed gyda'r bwriadau gorau a chynllunio gofalus. Mae gwneud camgymeriadau yn rhan arferol o unrhyw broses newydd ac mae hyn yn cynnwys cyd-gynhyrchu. Gall gymryd amser i ddeall y fformat cywir sy'n gweithio i bawb dan sylw a byddwch bob amser yn dod o hyd i ffordd y byddwch chi'n ei wneud yn wahanol y tro nesaf.

Byddwch yn barod i asesu pa mor dda y mae pethau'n mynd a gwneud newidiadau os oes angen. Peidiwch â bod ofn stopio neu newid os nad yw pethau'n gweithio mwyach. Mae angen i brosesau esblygu wrth i'r prosiect esblygu. Cofiwch nad yw pethau sy'n edrych yn dda ar bapur bob amser yn gweithio'n dda yn ymarferol.

“Gall cynnwys defnyddwyr gael effaith enfawr a chadarnhaol wrth fynd atynt yn y ffordd iawn ar yr adeg iawn, mae'n rhywbeth yr ydym wedi ei gael yn iawn trwy dreial a chamgymeriad.”¹²⁰

**Rheolwr rhaglen,
Talent Match Northamptonshire**

Pobl ifanc yn gyfartal

Sefydlodd **Talent Match Humber**, dan arweiniad Consortiwm Dysgu Humber, strwythur llywodraethu traddodiadol ar gyfer cynnwys pobl ifanc wrth wneud penderfyniadau, ond daeth yn fuan yn “rhy fawr ac yn rhy eang” gyda thua 100 o bobl ifanc yn cymryd rhan. Roedd y bwrdd wedi denu pobl ifanc yn bennaf a oedd wedi bod i'r brifysgol neu wedi cael eu cyflogi o'r blaen – a symudodd ymlaen yn gyflym. Y rhai a oedd ar ôl oedd pobl ifanc a oedd yn wynebu rhwystrau ychwanegol i gyflogaeth, megis anawsterau dysgu neu anabledau cudd.

Newidiodd y prosiect eu dull a dechrau canolbwyntio ar y grŵp hwn o bobl ifanc. Ffurfiodd y grŵp hwn People Against Disability Discrimination (PADD),¹²¹ a aeth ymlaen i fod yn grŵp llywio ar gyfer y bartneriaeth.

Fe wnaethant ailfeddwl am eu dull a symud o fodel llywodraethu confensiynol i ddull gwirioneddol wreiddiol o weithio gyda phobl ifanc yn hafal i bob agwedd ar y bartneriaeth o benderfyniadau llywodraethu i gyflawni. Mae pobl ifanc yn chwarae mwy o ran mewn gwneud penderfyniadau wrth iddynt fynd ac mae ganddyn nhw ystod o lwybrau i gymryd rhan. Nawr, “mae wedi'i wreiddio yng ngweithrediad y Talent Match bron o ddydd i ddydd, nid yw'n gyfarfod dwy awr bob chwarter gydag agenda benodol gyda'r un budd-ddeiliaid o'i gwmpas. Mae'n rhaid i chi gael y pŵer a'r dylanwad wedi eu gwasgaru a'u lledaenu mor eang trwy bawb sy'n cymryd rhan ...”¹²² Dywedodd rheolwr y rhaglen wrthym, “I fod yn onest mae'n gwneud ein gwaith gymaint yn haws.”¹²³

Argymhellion

Mae partneriaethau wedi dweud wrthym fod cyd-gynhyrchu wedi bod yn brofiad cadarnhaol iddynt hwy. Ond mae angen mwy a gwell tystiolaeth arnom i ategu eu canfyddiadau o'i fuddion. Y prosiectau yr ydym wedi edrych arnynt oedd partneriaethau mawr gyda'r arian, yr amser a'r rheidwydd i wneud hyn. Felly rydym yn sylweddoli y gallai fod yn heriol efelychu prosiectau llai sydd â llai o adnoddau, neu amserlen fyrrach. Fodd bynnag, credwn fod y dysgu o'n partneriaethau yn berthnasol ac yn ddefnyddiol, beth bynnag yw maint y prosiect.

Mae angen i bob un ohonom – ymarferwyr, llunwyr polisi ac arianwyr – feddwl am y ffordd orau y gallwn asesu a mynegi'r buddion ac ychwanegu at y sylfaen dystiolaeth gynyddol.

Ar gyfer y rhai sy'n gwneud – ymarferwyr

- Gwnewch am y rhesymau cywir. Peidiwch â mynd i mewn iddo gan deimlo ei fod yn rhwymedigaeth. Mae angen i bawb gredu ynddo a'i wneud, nid dim ond ei ddweud.
- Byddwch yn agored, yn onest ac yn dryloyw. Cymerwch ddull dim rhagdybiaethau a dim terfynau gyda phobl a'r hyn y gallant neu na allant ei wneud.

- Dewch i adnabod eich pobl a gwnewch yn siŵr eich bod chi'n gwneud cyd-gynhyrchu ar lefel sy'n iawn i bawb.
- Byddwch yn bragmatig – os na allwch wneud cyd-gynhyrchu safon aur, mae hynny'n iawn ond byddwch yn agored ac yn onest am eich terfynau a'ch rhwystrau a chynnwys pobl wrth gytuno sut y byddwch yn ei wneud.
- Cofiwch eich bod yn cyd-gynhyrchu gwasanaeth, nid yn cyd-gynhyrchu er ei fwyn ei hun.
- Byddwch yn hyblyg, yn barod i fyfyrion a chael eich herio. Byddwch yr un mor barod i egluro a rhannu eich safbwynt a'ch profiadau eich hun.
- Daliwch ddysgu wrth i chi fynd, gweithiwch 'allan yn uchel' a rhannwch yr hyn rydych yn ei wneud gydag eraill yn rhagweithiol. Gofynnwch am bobl y gallwch chi weithio gyda nhw, dysgu oddi wrthyn nhw, a rhannu'r hyn sy'n gweithio i chi, yr hyn nad yw wedi mynd cystal, a pham ei fod yn werth chweil.

Ar gyfer llunwyr polisi, comisiynwyr ac arianwyr

- Cefnogwch cyd-gynhyrchu trwy ariannu a rhoi digon o amser ac adnoddau i wasanaethau a phrosiectau i'w wneud yn dda. Ni all fod yn weithgaredd ychwanegol nad yw wedi'i gyllidebu ar ei gyfer.
- Cydnabod eich rôl wrth hwyluso cyfleoedd a theithiau cyd-gynhyrchu. Mae angen i ninnau hefyd fod yn hyblyg ac yn agored i newid a herio.
- Byddwch yn hyblyg ac yn bragmatig. Peidiwch â dal prosiectau yn gaeth i'r hyn y dywedasant y byddent yn ei wneud ar y dechrau. Nid ydynt yn gwybod ar y dechrau sut olwg fydd arno – y broses a'r allbwn. Darparwch gefnogaeth ar hyd y ffordd.
- Dewch o hyd i gydbwysedd rhwng rhoi rhyddid i brosiectau ddatblygu wrth iddynt fynd, ac arweiniad yn seiliedig ar ddysgu o'n profiadau ni ac eraill. Yn ôl ei natur, ni allwch ragnodi sut olwg sydd ar gyd-gynhyrchu. Prosiectau ymddiriedaeth a'r cymunedau maen nhw'n gweithio gyda nhw.
- Annog cyfnewid profiadau rhwng ymarferwyr, cefnogi gweithgaredd gwerthuso cysylltiedig, casglu dysgu a'i rannu. Gwneud cysylltiadau rhwng prosiectau a phobl sydd â phrofiad o wneud cyd-gynhyrchu, a'r rhai sydd eisiau dysgu mwy.
- Ymarferwch yr hyn rydych chi'n ei bregethu. Dewch â llais profiad o lygad y ffynnon i mewn i ariannu, polisi, ymchwil, gwerthuso a dylunio gwasanaeth. Byddwch yn bragmatig, cydnabyddwch eich cyfyngiadau a gweithiwch yn agosach at y cymunedau rydych chi am weithio gyda nhw.

Atodiad un: Ciplwg ar raglenni strategol

A Better Start

- Rhaglen deng mlynedd, 2015-2025.
- £215 miliwn i bum ardal ledled Lloegr.
- Ei nod yw cefnogi 60,000 o fabanod a phlant cyn-ysgol trwy fynediad cyffredinol at wasanaethau gwell a chymorth ychwanegol i'r rhai sydd ei angen.
- Wedi'i reoli gan bartneriaethau wedi'i arwain gan y Sector Gwirfoddol a Chymunedol.
- Mae rhieni/cymunedau'n chwarae rôl allweddol.

HeadStart

- Rhaglen pum mlynedd, 2016-2021.
- £59 miliwn i chwe ardal ledled Lloegr.
- Ei nod yw profi ffyrdd newydd o wella iechyd meddwl a lles pobl ifanc 10 i 16 oed ac atal problemau iechyd meddwl difrifol rhag datblygu.
- Rheolir gan bartneriaethau aml fudd-ddeiliaid dan arweiniad awdurdodau lleol.
- Pobl ifanc wrth wraidd. Mae ysgolion, rhieni a chymunedau yn chwarae rôl allweddol.

Talent Match

- Rhaglen pum mlynedd, 2014-2018.
- £106 miliwn i 21 ardal ledled Lloegr.
- Yn targedu pobl ifanc sydd bellaf i ffwrdd o'r farchnad lafur ac yn mynd i'r afael â rhwystrau i gyflogaeth mewn ffyrdd sy'n diwallu anghenion a dyheadau pobl ifanc.
- Wedi'i reoli gan bartneriaethau wedi'i arwain gan y Sector Gwirfoddol a Chymunedol.
- Wedi'i gychwyn gan, ei ddylunio a'i gyflwyno gyda phobl ifanc.

Fulfilling Lives

- Rhaglen wyth mlynedd, 2014-2022.
- £112 miliwn mewn 12 ardal yn Lloegr.
- Ei nod yw gwella bywydau pobl sy'n wynebu anfantais luosog a chymhleth (cyfuniad o afiechyd meddwl, digartrefedd, materion cyffuriau ac alcohol neu hanes o drosedd) trwy eu cysylltu â gwasanaethau mwy cydgysylltiedig.
- Wedi'i reoli gan bartneriaethau wedi'i arwain gan y Sector Gwirfoddol a Chymunedol.
- Mae dinasyddion arbenigol yn gwella dyluniad a darpariaeth gwasanaethau.

Ageing Better

- Rhaglen chwe mlynedd, 2015-2021.
- £78 miliwn mewn 14 ardal yn Lloegr.
- Ei nod yw gwella cysylltiadau cymdeithasol i bobl hŷn a herio naratifau ehangach, negyddol ynghylch heneiddio.
- Wedi'i reoli gan bartneriaethau wedi'i arwain gan y Sector Gwirfoddol a Chymunedol.
- Mae pobl dros 50 oed yn gyrru'r broses o wneud penderfyniadau, llywodraethu a chyd-ddylunio a darparu gweithgareddau prosiect.

Ymwadiad

Mae'r adroddiad hwn yn adrodd straeon dalwyr grant a staff, a'n rhannu enghreifftiau o'r hyn sydd wedi gweithio'n dda i eraill. Nid yw safbwyntiau, meddyliau neu farnau sydd wedi eu mynegi gan ddalwyr grant a staff o reidrwydd yn cynrychioli safbwyntiau, meddyliau neu farnau Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol ("y Gronfa"). Nid yw'r Gronfa'n arnodi na argymell unrhyw sefydliad sydd wedi ei grybwyll, nag yn arnodi unrhyw gynnwys allanol sydd wedi ei gysylltu i'r adroddiad hwn.

Ni ddylai cynnwys yr adroddiad hwn gael ei gymryd fel cyfarwyddyd, canllaw neu gyngor a ni ddylech ddiwynnu ar y wybodaeth yn yr adroddiad hwn fel cyngor proffesiynol amgen.

I'r graddau eithaf a ganiateir gan y gyfraith, nid yw'r Gronfa yn derbyn unrhyw atebolrwydd ac yn ymwadu pob atebolrwydd i unrhyw drydydd parti sy'n honni ei defnyddio neu ddibynnu am unrhyw reswm o gwbl ar yr adroddiad, ei gynnwys, casgliadau, unrhyw ddedoliad, ail-ddehongliad, diwygiad a/neu addasiad gan unrhyw drydydd parti ar eu menter eu hunain yn gyfan gwbl. Nid ydym yn gwneud unrhyw gynrychiolaeth neu warantau, boed wedi ei fynegi neu ei awgrymu, fod cynnwys yr adroddiad hwn yn gywir, gyflawn neu'n ddiweddar.

© Crown copyright 2019

Mae'r cyhoeddiad yn drwyddedig dan dermau Open Government License v3.0, heblaw ei fod wedi ei grybwyll fel arall. I weld y drwydded hon, ewch i nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3

Lle rydym wedi adnabod unrhyw wybodaeth hawlfraint trydydd parti, bydd angen i chi gael caniatâd gan y dalwyr hawlfraint. Mae'r cyhoeddiad hwn ar gael yn gov.uk/government/publications

Dylai unrhyw ymholiadau ynglŷn â'r cyhoeddiad hwn gael ei anfon inni i Gronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol, 1 Plough Place, Llundain, EC4A 1DE, neu gallwch ein e-bostio ar knowledge@tnlcommunityfund.org.uk

Mae Tîm Gwybodaeth a Dysgu Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol yn rhannu mewnwelediadau am brofiadau ein hariannu a'r gwahaniaeth mae'n ei wneud. Os hoffech ddweud wrthym beth yw eich barn am yr adroddiad hwn, neu rannu canfyddiadau a dysgu perthnasol, gyrrwch e-bost atom i cymru@cronfagymunedolylg.org.uk

Cysylltiadau allweddol: Jo Woodall, Ewan Davison, Julia Parnaby, Anne-Mari Hall

Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol Fersiwn 1. Cyhoeddwyd ym mis Mai 2019.

Cyfeirnod: KL19-04

Cyfeirnodau

- 1 HeadStart Blackpool, Rhagfyr 3ydd 2018 cyfweiliad grwp wyneb i wyneb
- 2 Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol, Fframwaith Strategol [ar-lein] Ar gael: tnlcommunityfund.org.uk/welsh/about/strategic-framework [Cafwyd mynediad ato Mehefin 18fed 2019]
- 3 Boyle, D. a Harris, M. (2009). Her cyd-gynhyrchu: Sut mae partneriaethau cyfartal rhwng gweithwyr proffesiynol a'r cyhoedd yn hanfodol i wella gwasanaethau cyhoeddus. Nesta. [ar-lein] Ar gael: neweconomics.org/uploads/files/312ac8ce93a00d5973_3im6i6t0e.pdf [Cafwyd mynediad ato Ionawr 8fed 2019]
- 4 Boyle, Clarke a Burns. (2006); a Needham a Carr. (2009); nodwyd yn Realpe, A. a Wallace, L. (2010). Beth yw cyd-gynhyrchu? [ar-lein].The Health Foundation. Ar gael: personcentredcare.health.org.uk/sites/default/files/resources/what_is_co-production.pdf
- 5 Stephens, L; Ryan-Collins, J; Boyle, D. (2008). Co-production, A manifesto for growing the core economy [ar-lein]. Ar gael: neweconomics.org/2008/07/co-production/ [Cafwyd mynediad ato Medi 12fed 2019]
- 6 Think Local Act Personal (2011) Making it real: Marking progress towards personalised, community based support [ar-lein]. Ar gael: thinklocalactpersonal.org.uk/_assets/Resources/Personalisation/TLAP/MakingItReal.pdf [Cafwyd mynediad ato Tachwedd 28ain 2018]
- 7 Arnstein, S. (1969). A Ladder of Citizen Participation, Journal of the American Planning Association, Vol. 35, (Rhif 4), pp. 216-224
- 8 Arnstein, S. (1969).
- 9 Slay, J. & Stephens, L. (2013). Co-production in mental health: A literature review. New Economics Foundation [ar-lein]. Ar gael: neweconomics.org/uploads/files/ca0975b7cd88125c3e_ywm6bp3l1.pdf [Cafwyd mynediad ato Mai 15fed 2019]
- 10 Stephens, L. et al. (2008).
- 11 Am drosolwg, gweler Coutts, P. (2019). The many shades of co-produced evidence [online]. Carnegie UK Trust, p. 6. Ar gael: carnegieuktrust.org.uk/publications/the-many-shades-of-co-produced-evidence/ [Cafwyd mynediad ato Mehefin 18fed 2019]
- 12 Social Care Institute for Excellence. (2015). Co-production in social care, what it is and how to do it [ar-lein]. Ar gael: scie.org.uk/publications/guides/guide51/files/guide51.pdf [Cafwyd mynediad ato Mehefin 11eg 2019]
- 13 McLeod R., a Clay, T (2018). Make it count: why impact matters in user involvement [ar-lein]. NPC. Ar gael: thinknpc.org/wp-content/uploads/2018/10/Make-it-count-Why-impact-matters-in-user-involvement-1.pdf [Cafwyd mynediad ato Ionawr 8fed 2019]
- 14 The Social Innovation Partnership (TSIP) and UnLtd. (Forthcoming). Developing leaders with lived experience, learning report.
- 15 Sandhu, B. (2017). The Value of Lived Experience in Social Change [ar-lein]. Ar gael: thelivedexperience.org [Cafwyd mynediad ato Tachwedd 28ain 2018]
- 16 Sandhu, B. (2017).
- 17 Boyle, D. et al. (2010). Right here, right now. Taking co-production into the mainstream. NESTA. Ar gael: media.nesta.org.uk/documents/right_here_right_now.pdf [Cafwyd mynediad ato Mehefin 18fed 2019]

- 18 Bickers (2007). wedi ei ddyfynnu o Durham College and the Regional Municipality of Durham Social Services Department (2018). Cyd-gynhyrchu A literature review and environmental scan [ar-lein]. Ar gael: durhamcollege.ca/wp-content/uploads/Final-Report-Co-production-Literature-Review-Env.-Scan-2016.pdf [Cafwyd mynediad ato Mehefin 18fed 2019]
- 19 Boyle et al, (2010).
- 20 Seyfang a Smith. (2007). wedi ei ddyfynnu o Durham College and the Regional Municipality of Durham Social Services Department (2018).
- 21 Osborne, S.P. a Strokosch, K. (2013). wedi ei ddyfynnu o Fox, C. et al. (2018), Co-creation and co-production in the United Kingdom: A rapid evidence assessment [ar-lein]. Manchester Metropolitan University. Ar gael: mmuperu.co.uk/assets/uploads/files/Co-Creation_and_Co-Production_in_the_United_Kingdom_-_A_Rapid_Evidence_Assessment_-_March_2018.pdf [Cafwyd mynediad ato Mehefin 12fed 2019]
- 22 Osborne, S.P. a Strokosch, K. (2013)
- 23 Boyle et al. (2010); Lyall. (2012).
- 24 McLeod R., a Clay, T (2018).
- 25 Etgar. (2009); Lyall. (2012); Slay a Robinson. (2011), wedi ei ddyfynnu o Durham College and the Regional Municipality of Durham Social Services Department (2018).
- 26 Callahan. (2007); Lyall. (2012). wedi ei ddyfynnu o Durham College and the Regional Municipality of Durham Social Services Department (2018).
- 27 McLeod R., a Clay, T (2018).
- 28 McLeod, R. a Clay, T. (2018).
- 29 Boyle et al. (2010), wedi ei ddyfynnu o Durham College and the Regional Municipality of Durham Social Services Department. (2018).
- 30 McLeod, R. a Clay, T. (2018).
- 31 Fox, C. et al. (2018).
- 32 Social Care Institute for Excellence. (2015).
- 33 Governance International. (Heb ei ddyddio). Cyd-gynhyrchu [ar-lein]. Ar gael: govint.org/our-services/co-production/ [Cafwyd mynediad ato Mawrth 4ydd 2019].
- 34 Gweler Durham College and the Regional Municipality of Durham Social Services Department (2018), t.5, lle disgrifodd y cyfweleion gyd-gynhyrchu 'a continuum of practices, rather than as a single method of service delivery'; 'a "messy" and non-linear range of activities that share key features'.
- 35 McMahon, C. Brightlife Cheshire, e-bost Mehefin 30ain 2018 [heb ei gyhoeddi].
- 36 HeadStart Newham. (Heb ei ddyddio) Meet Gleb [ar-lein]. Ar gael: headstartnewham.co.uk/stories/profiles/gleb/ [Cafwyd mynediad ato Ebrill 21ain 2019]
- 37 Babb, K. E-bost Mai 31ain 2018 [heb ei gyhoeddi].
- 38 Independent Futures Coordinator, e-bost Tachwedd 16ain 2018
- 39 Bosomworth, L. E-bost Community Engagement Team Leader Middlesbrough Voluntary Development Agency Rhagfyr 12fed [heb ei gyhoeddi].
- 40 Fulfilling Lives South East, Tachwedd 26 2018, cyfweliad grwp wyneb wrth wyneb
- 41 Time to Shine. (2017). Volunteer Listeners: We Need You. [Ar-lein] Ar gael: timetoshineleeds.org/blog/volunteer-listeners-we-need-you [Cafwyd mynediad ato Ionawr 22ain 2019].

- 42 Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol. (2018). A Better Start, Changing the way we work with families of young children [ar-lein]. Ar gael: tnlcommunityfund.org.uk/funding/strategic-investments/a-better-start#section-2 [Cafwyd mynediad ato Ionawr 31ain 2019]
- 43 Boyle et al, (2010); Lyall. (2012). wedi ei ddyfynnu o Durham College and the Regional Municipality of Durham Social Services Department. (2018).
- 44 Boyle, D. a Harris, M. (2009).
- 45 Bosomworth, L. (2018).
- 46 Independent Futures. (heb ei ddyddio) Lived experience at the heart of change [ar-lein]. Ar gael: independentfutures.org.uk/lived-experience-at-the-heart-of-change/ [Cafwyd mynediad ato Ionawr 30ain 2019].
- 47 Big Lottery Fund (2018), Ageing Better, Achievements and Learning from project delivery to date [online]. Available at: tnlcommunityfund.org.uk/funding/strategic-investments/ageing-better#section-2
- 48 A Better Start Warwick Consortium Evaluation. (2017).
- 49 Fulfilling Lives Newcastle Gateshead (2017), Thomas's Story [ar-lein]. Ar gael: fulfillinglives-ng.org.uk/experts-by-experience/news-and-blog/thomas-story/ [Cafwyd mynediad ato Mehefin 18fed 2019]
- 50 Hough, J. (2017). Empowerment for people with multiple and complex needs. Evaluation of Fulfilling Lives South East 2017 (Year 3) [ar-lein]. Ar gael: bht.org.uk/wp-content/uploads/2019/01/FLSE-Empowerment-Evaluation-Report-Dec-17.pdf [Cafwyd mynediad ato Chwefror 4ydd 2019]
- 51 Offeryn a ddatblygwyd gan yr Prince's Trust i fesur datblygiad pobl ifanc yw'r raddfa 'My Journey'. Ar gael: princes-trust.org.uk [Cafwyd mynediad ato Ionawr 25ain 2019]
- 52 Bashir, N. et al. (2018).
- 53 Headstart Hull. (2018). My HeadStart Hull Journey [heb ei gyhoeddi]
- 54 McLeod R., a Clay, T (2018).
- 55 Changing Futures Birmingham, cyfweiliad Rhagfyr 18 2018.
- 56 Bashir, N. et al. (2018).
- 57 Bashir, N. et al. (2018).
- 58 Daw'r dyfyniad hwn o astudiaeth achos Darren, a gyhoeddwyd yn llawn yn wreiddiol ar wefan Cronfa Loteri Fawr, ond nad yw bellach yn gyhoeddus.
- 59 Opportunity Nottingham Expert Citizens, cyfweiliad Tachwedd 28ain 2018.
- 60 Lambeth Early Action Partnership (LEAP) swyddog ymgysylltu â'r gymuned , Tachwedd 27ain 2018, cyfweiliad dros y ffôn
- 61 Emerging Horizons. (2017). Birmingham Changing Futures Together, Lead Worker and Peer Mentor fieldwork evaluation [ar-lein]. Ar gael: changingfuturesbham.co.uk/wp-content/uploads/2017/07/bvsc-march-evaluation-report-v2-tmck-002.pdf [Cafwyd mynediad ato Mawrth 6ed 2019]
- 62 Fulfilling Lives South East, Tachwedd 26ain 2018, cyfweiliad grwp wyneb wrth wyneb
- 63 Rheolwr Blackpool Better Start, cyfweiliad Rhagfyr 3ydd 2018.
- 64 Changing Futures Birmingham, Rhagfyr 18fed, cyfweiliad grwp.
- 65 Bashir, N. et al. (2018).

- 66 McCloud, A. Talent Match Northamptonshire, Gorffennaf 10fed 2018, e-bost [heb ei gyhoeddi].
- 67 Small Steps, Big Changes team, Rhagfyr 10fed 2018, cyfweiliad.
- 68 Emerging Horizons. (2016). Birmingham Changing Futures Together, Lead Workers and Peer Mentors fieldwork evaluation. Ar gael: changingfuturesbham.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/BCFT-LWPM-Summary-Report-2016.pdf [Cafwyd mynediad ato Mawrth 6ed 2019]
- 69 West Yorkshire Finding Independence, Tachwedd 20fed 2018, cyfweiliad ffôn.
- 70 West Yorkshire Finding Independence, cyfweiliad (2018).
- 71 Rheolwr Blackpool Better Start, Rhagfyr 3ydd 2018, cyfweiliad.
- 72 Cyfarwyddwr rhaglen Better Start Bradford, Ionawr 16eg 2019, cyfweiliad.
- 73 Cyfarwyddwr rhaglen Better Start Bradford (2019).
- 74 Kirby, J. (2018). Tachwedd 28ain 2018, cyfweiliad ffôn
- 75 Fulfilling Lives Newcastle and Gateshead. (2019) Experts By Experience win NTWNHS Stars Award for innovative Respond training [ar-lein]. Ar gael: fulfillinglives-ng.org.uk/news/ebe-ntw-stars-respond/ [Cafwyd mynediad ato Mehefin 26ain 2019]
- 76 Schrader Mcmillan, A. a Barlow, J. (Forthcoming) Community Engagement and Participation: Blackpool.
- 77 Changing Futures Birmingham, Rhagfyr 18fed 2018 cyfweiliad grŵp wyneb wrth wyneb.
- 78 Leeds Older People's Forum. (2019). Working towards a city for all ages [ar-lein]. Ar gael: opforum.org.uk/ [Cafwyd mynediad ato Mehefin 26ain 2019]
- 79 Independent Futures. (heb ei ddyddio)
- 80 HeadStart Blackpool. (2018).
- 81 Rheolwr HeadStart Kent, Hydref 30ain 2018, e-bost [heb ei gyhoeddi]
- 82 Fulfilling Lives in Islington & Camden. (2017). Adroddiad Blynyddol: Mai 2016-Mai 2017.
- 83 Turning Point. (2018). People powered recovery. Social action and complex needs. Findings from a call for evidence [ar-lein]. APPG for complex needs. Ar gael: basw.co.uk/resources/people-powered-recovery-social-action-and-complex-needs [Cafwyd mynediad ato Mehefin 27ain 2019]
- 84 Hawke, R., Rheolwr Darpariaeth Rhaglen – Age Better yn Sheffield, Rhagfyr 17ain 2018, cyfweiliad ac e-bost.
- 85 Holbeck, V. E-bost TM Humber Gorffennaf 12fed [heb ei gyhoeddi].
- 86 Fulfilling Lives South East. (2018).
- 87 West Yorkshire Finding Independence. (2018).
- 88 Arnstein, S. (1969).
- 89 McCloud, A. (2018).
- 90 New U. Talent Match New Anglia Hydref 2018, e-bost [heb ei gyhoeddi].
- 91 Rheolwr rhaglen HeadStart Hull, Ionawr 9fed 2018, Cyfweiliad dros y ffôn.
- 92 Cronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol (2018). Talent Match briefing [Ar-lein]. Ar gael: tnlcommunityfund.org.uk/welsh/insights/youth-employment [Cafwyd mynediad ato Mawrth 19ain 2019]
- 93 Rheolwr rhaglen HeadStart Hull. (2019).
- 94 Betterton, R. E-bost Talent Match Marches, Gorffennaf 10fed 2018 [heb ei gyhoeddi].

- 95 HeadStart Blackpool. (2018).
- 96 Kirby, J. (2018).
- 97 Hough, J. (2017). Empowerment for people with multiple and complex needs. Evaluation of Fulfilling Lives South East 2017 (Year 3) [ar-lein].
- 98 HeadStart Hull. (2019).
- 99 Cyfarwyddwr rhaglen Better Start Bradford (2019).
- 100 Changing Futures Birmingham, Rhagfyr 18fed 2018, cyfweiliad grŵp.
- 101 McDermott, S. (2019).
- 102 Ageing Well Torbay. (2018). Community Builders [ar-lein]. Ar gael: ageingwelltorbay.com/delivery-partners/community-builders/ [Cafwyd mynediad ato Mehefin 26ain 2019]
- 103 McDermott, S. (2019).
- 104 Buffin, S. E-bost Talent Match New Anglia Gorffennaf 10fed 2018 [heb ei gyhoeddi].
- 105 Hawke, R. (2019).
- 106 Townsend, J. Aelod bwrdd Time to Shine, Rhagfyr 3ydd 2018, cyfweiliad.
- 107 Tîm Talent Match Humber Rhagfyr 6ed 2018, cyfweiliad.
- 108 Kirby, J. (2018).
- 109 Lambeth Early Action Partnership. (2018).
- 110 Kirby, J. (2018).
- 111 Kirby, J. (2018).
- 112 Thomas, S., Ball, E., Flint, J., McNeill, J., Powell, R., Alerdice, J., Allison, S., Broatch, N., Craig, A., Crowe, M., Donnelly, H., Montgomery, A., Ferrari, Ed (2017) [ar-lein]. Going Further Back: Earlier action on multiple needs to prevent homelessness. Ar gael: sheffield.ac.uk/news/nr/crook-public-service-fellowship-housing-1.731734. [Cafwyd mynediad ato Gorffennaf 3ydd 2019]
- 113 McDermott, S. (2019). Ageing Well Torbay Chwefror 6ed 2019, cyfweiliad.
- 114 Fulfilling Lives South. (2018).
- 115 HeadStart Blackpool. (2017). Top 10 tips for co-production [heb ei gyhoeddi]; a HeadStart Blackpool (heb ei ddyddio), Untitled document outlining learning on co-production [heb ei gyhoeddi]
- 116 HeadStart Blackpool. (2018).
- 117 Fulfilling Lives South East. (2018).
- 118 Grwp Opportunity Nottingham Expert Citizens, Tachwedd 28ain 2018, cyfweiliad.
- 119 Fulfilling Lives South East. (2018).
- 120 Mcloud, A. (2018).
- 121 PADD: People Against Disability Discrimination [ar-lein] this-ability.org.uk/ [Cafwyd mynediad ato Mehefin 26ain 2019]
- 122 Crossland, A. (2018).
- 123 Holbeck, V. Talent Match Humber Rhagfyr 6ed 2018, cyfweiliad.

Llinell gymorth 034 54 10 20 30

tnlcommunityfund.org.uk